„Fontos, hogy az innováció célzott legyen...”

László Csongor, Csíkszentdomokos

Kérlek röviden ismertesd, hogy mivel foglalkozol.

2016-ban végeztem el a mesterit a Szent István Egyetem Vidékfejlesztés és Agrármérnök mesterszakon és abban az évben már elindítottam a vállalkozásomat. Kezdetben húsmarhákkal szerettem volna foglalkozni. Egy pályázatot néztem ki magamnak, amelyikből ezt meg tudtam volna vásárolni, egy 6.1-es fiatal gazda pályázatot. Abban a pillanatban 3 tejelő Pirostarka tehenünk volt, nem törzskönyves, hanem hagyományos. Melléje vettünk még kilencet, hogy érjük el a kellő pontszámot. Leraktuk a pályázatot és nem nyert. Ez úgy 2017 márciusában derült ki, hogy nem támogatott különböző okok miatt. Akkor újra kellett tervezni az egészet, szerencsére addigra a meglévő tizenkettes állománnyal beálltam a tejkontrollra és így jogosult voltam az APIA támogatás lehívására. Akkor kezdtem a gazdaságomat a tejtermelés irányába működtetni, mivel két lehetőség áll előttem: vagy bezárom a cégemet és eladok mindent, egyébnek fogok, vagy a jelenlegi erőforrásommal kezdek dolgozni. Ez egy érdekes kérdés volt, és úgy döntöttem, hogy ha már nekikezdtem és ugye vannak buktatók és ezeken túl kell jutni és próbáljuk meg még egyszer. Abban az évben volt Bethlen Gáboros kiírás is, azt is megpróbáltam megpályázni. A pályázatom jó volt, de nem volt támogatott. Tehát a kettőből zérónál tartottunk. Abba persze olyan túlzottan nagy lelkesedéssel nem fogtam neki. Úgy álltam hozzá, hogy ha be fog jönni akkor szuper, hanem megyünk tovább, nem úgy, mint az első esetben. 2018 elején még egyszer megpróbáltam, akkor már a LEADER írta ki a fiatal gazdák számára a pályázatot. Ott is megpróbáltam érvényesülni, igaz akkorra már egy csomót fejlesztettem, állatokat cseréltem, próbáltam törzskönyves állományt kihozni a pirostarkákon belül, de nagyon gyatra létszámmal, akkor három volt, és abból kettőt azóta ki is kellett selejtezzek. Tavasszal nekikezdtem ismét, új lendülettel. Már januártól kerestem pályázatírót, végig is néztük, hogy mik lesznek a kitétek, és sikerült letenni a pályázatot. Az nyert is és az évben, 2018 augusztusában megkaptam a pénzt, a 30000 eurót, ami a 40000-nek a 75 százaléka volt első tételben. Kicsit visszatérnék, hogy amikor a pályázatnak nekifog-

tam, akkor az Anguszok fele húzott a szívem, mert sokkal könnyebb a tartásmód, nem kell fejni stb. Viszont annyi Pirostarka farmot meglátogattam és láttam hogyan tartják azokat, hogy lehet megélni belőle, és láttam, hogy mik azok a pontok, amelyekre ha odafigyelek, akkor működhet a történet, hogy végül úgy döntöttem, hogy Pirostarka ágra állok be. Amikor a céget bejegyeztem, akkor húsmarhát szerettem volna, ezért is ilyen a cégnek a neve, menet közben változott, de soha nem lehet kizárni, hogy valamikor lesz Anguszom is. Most a pirostarkákban látok fantáziát. Mihelyt a projektből sikerült vásároljak tizenkét darab törzskönyves pirostarkát, így az állományom most huszonnégy összesen, amelynek több mint fele törzskönyves, illetve egy napelemrendszert a farmomra, ami sajnos csak a világítást tudja ellátni, illetve a vízpumpálást.

A falugazdász-hálózathoz miként kapcsolódsz?

A pályázat kifutása után hallottam a lehetőségről és elég jónak tűnt, versenyvizsga volt és elgondoltam, hogy meg kell próbálni, hátha sikerül és szerencsére sikerült is. Ekkor magam helyett kellett valakit keressek az erdőre, addig egy ember volt, ekkor már kellett kettő. Ez megoldódott december, január között és most is jól működik. A farm része az egyik fele a napi teendőimnek, a falugazdász a másik fele. Mindkettőben vannak sajnos napi teendőim, de hát nem unatkozhat az ember.

A mindennapi tevékenység végzésében mennyire fontos, milyen szerepe van a tájékozódásnak és ebben mennyire látod te fontosnak az Internetet?

A napi operatív tevékenységekben nem olyan fontos, illetve, hogy ha valami abrakot ki akar próbálni az ember, akkor könnyebben fel tudja venni direktben a forgalmazóval a kapcsolatot. Rákeres, hogy Bábolna és egyből ott van, nem kell menni a szomszédba, és 20 százalékkal drágábban megvenni. A beszerzés szempontjából jó, eladás szempontjából az én szemszögemből nem túl sokat tud segíteni, mivel hogy csarnokba hordom a tejet. Ha lenne termék, akkor viszont az nagyon jó promóciós lehetőség lenne. A legegyszerűbb módon, már a Facebookon nagyon jól lehetne értékesíteni, illetve reklámozni a termékeket. Így az operatív tevékenységekben nem látom nagy szerepét. A vevői-beszállítói kör, ha ki van alakulva, akkor már más. Persze jó mindig, ha az ember fejlesztené magát, gondolkozzon, nézzen meg más farmokat akár az Interneten, eléggé sok hasznos videó van, de így lehet élni nélküle.

Ha tájékozódni akarsz vannak-e weboldalak, amelyeket konkrétan szoktál figyelni, vagy inkább a böngésző alkalmasabb, ha valamire rá akarsz keresni?

A Székely Gazdaszervezetek Egyesületét azt rendszeresen. Vannak különböző Facebook oldalak, amelyek hasznosak lehetnek.

Mi a véleményed az újság szerepéről, gondolok itt térségi lapokra, szaklapokra, van jelentőségük?

Még mindig a legtöbb gazda, akikkel én kapcsolatba kerülök az inkább papírformában értesül a dolgokról. Volt pályázati kiírás a Pro Economica részéről és azzal szembesültünk, hogy negyven gazdából, ötnek volt email címe akik akartak pályázni. Olyan volt, hogy 40-50 tehene van, s nincs email címe. A gazdasági része az ment, viszont digitalizálva semennyire sem volt. Vagy Facebookon még kevesebben voltak fent akinek tudtam volna írni és így tudtam volna kommunikálni. Az egyedüli kommunikáció, ami működött az a telefon, kör sms, hívás, mert semmilyen más módon nem értem el. Volt olyan szenttamási gazda, aki benne van egy másik egyesületben is és tudják, hogy a szenttamásiakat fel kell hívni telefonon, mert az e-mailre nem fognak válaszolni.

Szerinted a televíziós műsorokat, gazdaműsorokat mennyire érdemes követni, van-e ezekben használható információ?

Persze, mind az Agro TV, mind az Erdély TV-nek vannak olyan műsorai, amelyek a mezőgazdasággal foglalkoznak és ezeket fontos követni. Sajnos sokszor, például most a tavasszal is és a télen is abba a csapdába esett ez az egész, hogy meglebegtettek egy olyan információt, hogy különböző tejtámogatások lesznek, és akkor erre mindenki felült. Ezeken a médiumokon keresztül is meghirdették, és amikor nem volt, akkor mindenki csalódott volt. Van egy ilyen visszaütője, de mindenképpen érdekes követni.

A rádióműsorokról mi a véleményed, van esetleg olyan, amit követsz?

Nincs.

A Facebook számodra mennyire hasznos tájékozódás szempontjából?

Nagyon hasznos. Még egyszer ki kell emelnem a Székely Gazdaszervezetek Egyesületét. A legtöbb változás, ami tényleg érinthet minket az fel van tüntetve,

illetve most is kiírtak egy pályázati lehetőséget. Sajnos én nem esek ebbe bele, nem az olyan gazdaságokra írták ki, mint amilyen az enyém, de van olyan akinek jó, beleesnek, követik, keresnek pályázatírót és működhet a dolog.

Vannak esetleg olyan magyarországi szakmai csoportok, amelyek kapcsolódnak a te tevékenységi területedhez?

Mi kapunk a Nemzeti Agrárkamara részéről mindenféle támogatást, mint Székely Gazdaszervezetek Egyesülete. Én így személy szerint magyarországi csoportokkal nem tartom a kapcsolatot. De van sok olyan kolléga, akik a Limousin tartókkal tartják a kapcsolatot. Nem arról van szó, hogy ez nem működik, hanem én még nem láttam be, hogy kivel tudnék hatékonyan működni ilyen távolságról. De például Limousin tenyésztőknél van egy komoly elindulás, szeretnék a Pirostarka részről is egy ilyen elindulást, ott is igazából még gyerekcipőben jár a nagy létszámú értékesítés, ami nálunk persze még sehol sincs, de ott is még nagyon minimális. Ausztriából kell beszerezni a törzskönyves vemhes üszőket, ami sokszor probléma. Ha lenne egy kialakult társalgás a szervezetek között, illetve Erdély és Magyarország között, akkor oda- vissza lehetne állományokat értékesíteni jó áron.

Szerinted a szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segíti-e a gazdákat az információszerzésben, akár a technológiai tájékozódásban? Érdemes-e térségi vagy akár országos hálózatokhoz tartozni?

Mindenképpen érdemes. Most falugazdászként mondom el a hozzáállásomat, hogy körülbelül december végétől, január elejétől kezdtük el a fórumsorozatot több megállóval, Alcsík, Felcsík, Gyimes térségében, de mindenki a három megyében a saját térségét igyekezett látogatni. Informáltuk a gazdákat, általában két előadást vittünk, igény szerint hármat, de az volt az alap, hogy bemutatkozó, hús és tej hasznú támogatásokat hogyan lehet lehívni, erről informáltuk a gazdákat. Na, most ez nekik semmibe nem került, pusztán annyi, hogy beül és meghallgat minket.

Mikor egyre inkább elterjedt az információ, hogy a Pro Economica kiírja ezt a 15.000 eurós pályázatot a kisgazdák számára, akkor már az érdeklődés is nőtt, mi is igyekeztünk hangsúlyt fektetni arra, hogy erről beszéljünk többet. Ennek meg is van az eredménye, mert a térségünkben rengeteg pályázatot adtak le, arányosan is többet, mint más helyeken. Bizonyos térségekben látszik, hogy ki az, aki azért adott le pályázatot, mert hallott rólunk, eljött, beszéltünk vele. Abban volt még jó a

felvilágosításunk, hogy eleinte nagyjából mindenki úgy jött hozzánk, hogy kérdezte, az a traktoros pályázat hogyan is van. Mi elmondtuk, hogy nem föltétlen az van, hogy csak traktort lehet vásárolni, s bizonyos esetekben láttuk, hogy van rá nyitás. Többen törzskönyves, vemhes üszőket vásároltak mind Pirostarka, mind Limousin, vagy Angus fajtát. Ezeket a pályázatokat konkrétan én írtam meg, s tudom, hogy a gazdák először traktorvásárlásra akartak pályázni. Sok esetben segítettünk információkkal, illetve a beszerzésben telefonszámokat, kontaktokat adtunk. Tehát egy ilyen szervezethez való csatlakozás alapból jó. Az is jó, ha eljön valaki a mi előadásunkra, megadja az e-mail címét, telefonszámát, következőben tudjuk értesíteni. Tehát attól még nem csatlakozik valaki a szervezetünkhöz, hogy eljön az egyik fórumra.

A másik része a szövetkezet dolog, ami egy teljesen másik történet. Abba gazdasági megfontolásból, a közös értékesítés, termelés, vagy beszerzés céljából kell valaki belépjen. Ez a három lehetőség van. A szövetkezet egy sokkal magasabb szintű együttműködés, ami úgy érzem, hogy serkentheti, fellendítheti az erdélyi, illetve a székelyföldi mezőgazdaságot. Örvendek, hogy vannak a térségben olyan szövetkezetek, amelyek jól működnek. Reméljük, hogy még létrejönnek ilyenek akár a mi segítségünkkel, akár nem.

Igen, fontos volt, hogy ezt a különbséget kifejtetted, mert valóban nem ugyanaz. A te tevékenységed során az ismeretszerzésben, tájékozódásban, de akár valamilyen konkrét probléma megoldásában is milyen szerepe van a személyes kapcsolatoknak?

Ez helyzettől függ, de például betegség esetén állatorvost kell hívni, abban nem lehet csak az interneten tájékozódni. Az internethasználatra visszatérve, én azt emelném ki, hogy nem árt a napi tevékenység során figyelni. Például a tejkontrollos számla ott jön, csak e-mailben küldik le a tejeredményeket, azokat meg lehet nézni, követni lehet. Ezeket az adatokat jó követni, elemezgetni, mert adott esetben, ha van olyan tehén (s ezt a gazda kell tudja), amelyik gyengén teljesít például zsírfokban, s akkor annak az okait meg lehet keresni. Tehát ilyen kis szinten lehet csiszolni a hatékonyságot. Továbbá a stratégiai tervezésben elengedhetetlen az Internet használata. Most nekem vállalkozásom van, de akinek nincs is, nagyjából az e-mailen történő kommunikálás az már kötelező. Nem létezik olyan, hogy valaki egy pályázatot meg tudjon valósítani, ha nincs legalább egy e-mail címe. Mondjuk most a mi pályázataink esetében bebizonyosodott, hogy azok is megoldották, akiknek nem volt, de most nem egy ilyen egyszerű kiírásról, magyar-

országi pénzről beszélek, hanem például egy román AFIR pályázatról. Komplexebb pályázat esetében tényleg naprakésznek kell lenni, az interneten kell tájékozódni, adott esetben el kell olvasni a kiírás minden oldalát, mert nem biztos, hogy a pályázatíró mindent fog tudni. Tehát összefoglalva, az operatív tevékenységben nem kötelező az internethasználat, de ahhoz, hogy valaki egy farmot vezessen, már kötelező, hanem lemarad. Ha nincs információszerzésre és információcserére lehetősége, az mindenképpen gátolja a fejlődésben ahhoz képest, aki használja az Internetet.

Az információszerzés és a kapcsolattartás mellett egy másik nagyon fontos téma az értékesítés. Említetted, hogy neked konkrétan a tevékenységed során nincs szükség erre, de ha szóba jönne, szerinted milyen felületek volnának hasznosak erre a célra? Te hol értékesítenél?

Ha elkezdenék mondjuk sajtot készíteni, felkeresném Udvarhelyen a Helyénvaló üzletet, s megkérném, hogy rakják be a polcra. Ez lenne az első értékesítési forma. S az interneten hogyan reklámoznám? Hát voltam olyanoknál (például Bányász Józsefnél), akik az interneten is reklámozzák magukat, de már egy olyan kialakult kuncsafti körrel rendelkeznek, hogy nem is nagyon kell reklámozzák magukat. Tehát kezdetben volt probléma az eladásnál, de most már nincs. Mindenképp a Facebook az egy könnyű, ingyenes reklámlehetőséget biztosít. Én javasolnék emellé például weboldalt, de azt mindenképp be kell látni, hogy fontos az, hogy ki a célközönség, s mekkora kapacitásban termel. Ha valakinek van napi 20 kilogramm sajtja, akkor az ne költsön ezer Eurót egy weboldalra, s mindenféle design-jára. De az is fontos, hogy ne spórolja meg ezt. Ha már elér egy olyan szintre, hogy saját weboldalat szeretne magának, akkor azt profikkal csináltassa. Ahogyan a weboldal kinéz, az már valamilyen gondolatokat közvetít a termékről. De ehhez már egy olyan mennyiség, és célcsoport kell, amely ezt tudja finanszírozni.

Te hasznosnak látod-e a digitális eszközöket az adminisztratív ügyintézésben?

Akinek már van egy vállalkozása, annak nagyon hasznos. Annak, aki már egy nagyobb vállalkozást, mondjuk egy Kft-t működtet, annak már jóformán kötelező. Ott már a könyvelést is csak elektronikus formában lehet leadni. Tehát ott már megkerülhetetlenek a digitális eszközök. Az ember meg kell vásárolja a különböző programokat, azokat kell frissíteni, és így tovább. Megkerülhetetlen a digitális

életben való részvétel, illetve az internet használata, ha már valaki egy cégként akar működni.

Minden tevékenység bővíthető valamilyen okos eszközzel. Te milyen eszközzel bővítenéd a vállalkozásodat? Mi jöhetne számításba?

Magasabb szinten lehetne egy fejőgéprendszer, amelyik minden fejésnél veszi a mintát, és tudja az adott állat adatait. De ez egy túl távoli szint. Az, hogy én napelem rendszerből ott fent mit tudok megvalósítani, milyen gépeket tudok működtetni, az egy másik kérdés.

A térségben nagyon sok innovatív agrárkezdeményezés van. Te miként ítéled meg, jó volna valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása az információk rendezésére, szakmai segítségnyújtásra?

Mindenképp jó lenne, azt csináljuk mi (falugazdász hálózat). Ez nagyon fontos, több kollégánk is ezzel foglalkozik. Bio témában is szeretnénk előrelépéseket tenni, illetve már vannak is. Az is elég innovatívnak számít a közösségünkben, bár biotermelők vagyunk, nincsenek meg azok a feltételek, hogy ebben a formában is tudjunk értékesíteni. Mivel rohamos ütemben fejlődik a globális mezőgazdaság, nem szabad lemaradni, minimum kell kullogni utána. Ha saját fejlesztéseink lehetnének, akkor az egy igazán jó sikertörténet lehetne.

Szerinted milyen forrásokból és milyen szinted jó ezeket a hálózatokat működtetni? Életképes lehetne egy térségi struktúra, térségi erőforrásból?

Életképes lenne. Most is, ahogy a Székely Termékekkel foglalkoznak a Megyei Tanács szintjén, úgy pont így, az agrárinnovációval is tudnának foglalkozni. Kérdés az, hogy ennek milyen hozzáadott értéke lenne. Ha a megfelelő személyek kerülnek oda, szinte nem is releváns, hogy ki finanszírozza. Persze az lenne a legszuperebb, ha összeállna ezer gazda, s azt mondaná, hogy ő nagyon innovatív akar lenni, s ezért fizetne egy szakértői csoportot, s alulról finanszírozott, s számon kérhetőbb volna a történet. De erre nem látok nagyon lehetőséget. Szerintem ez még külföldön sem nagyon elterjedt. Maga ez a finanszírozási szint nem annyira lényeges, mint az, hogy elkapni a célközönséget. Az innovatív dolgok esetében egészen a permetező drónokig elmehetünk, s erről mi beszélhetünk minden fórumon több ezer gazdával az egész megyében, s lesz talán két gazda, aki belekezd és

befektet. Tehát fontos, hogy az innováció célzott legyen. Lehet az egy abraktakarmány is. Nem föltétlenül kell ilyen messzemenő dolgokra gondolni. Van is egy magyarországi cég, direkt klímavédő abrakot forgalmaz, ami azt jelenti, hogy a szarvasmarhák metántermelését 70%-kal visszább veszi. Talán működhet, még nem próbáltam ki. De ha működik, akkor ez egy abszolút innovatív dolog lenne a szarvasmarhák takarmányozásában. Tehát ilyen kis léptékeket ki lehetne ragadni. Szerintem ilyen kisebb lépésekkel, s célzottan lehetne használni az innovatív fejlesztéseket. Itt is az a fontos, hogy kinek, mit akarsz, mennyibe kerül, s az miben fog neki segíteni. Ezeket kell jól megfogalmazni, mert másképp olyan, mint ha a falnak beszélne az ember.

Ez egy nagyon fontos zárógondolat. Köszönöm szépen a beszélgetést!

Az interjút készítette: Sárosi-Blága Ágnes

„Korunk mezőgazdasági technológiája a precíziós gazdálkodás kell, hogy legyen.”

Molnár Róbert, Dózsa György község

Az a kérésem, kezdjük a beszélgetést rövid bemutatkozással…

A SAPIENTIA Egyetemen végeztem kertészmérnöki tanulmányaimat, majd ugyanott a növényorvosi mesterképzést. Az egyetem befejezésekor sikerült állást találnom közel a lakhelyemhez, Maroskeresztúrhoz, kb. 15 kilométerre, Dózsa György községben egy KALI LAND nevezetű cégnél, ami ökológiai gazdálkodással foglalkozik. Mivel mindig érdekelt voltam az egyetem ideje alatt ebben a témakörben, így ajánlottak a tanárok engem erre az állásra, azóta, több mint 3 és fél éve itt dolgozom agrármérnöki állásban.

A mindennapi tevékenység végzésében mennyire fontos, milyen helye van a tájékozódásnak a mai világban és mennyire fontos ebben az internet? Mit tartalmaz, mit jelent számodra a szakmai tájékozódás?

Két irányvonalra bontanám. Az egyik a hírek, amelyek segítenek a törvények, törvénycikkelyek vagy új technológiák, új, országos szintű fejlesztések megismerésében. Ezek a hírek elég fontosak. Ezt nagy részben követem az Interneten, fel vagyok iratkozva különböző hírlevél csatornákra. A másik oldalon, a szigorúan szakmai jellegű információkat általában nem lehet ilyen úton követni, a nagyközönségnek szánt oldalakon vagy fórumokon, ahhoz egy kicsit mélyebbre kell ásni és kell ismerni a forrást.

Milyen oldalakat követsz gyakrabban? Vagy inkább a kereső programok a hasznosabbak? Illetve: az Interneten talált információkról hogyan döntöd el, hogy megbízhatóak vagy nem? Hiszen tudjuk, sok a kamu információ az Interneten...

Úgy vettem észre, hogy nagyon sok népszerűsítő oldal, cikk, blog van, és nekünk, szakmabelieknek az ilyen népszerűsítő fogalmazásmód, az információ nem jelent nagyon sokat, ugyanis már ismerjük ennek az alapjait, vagy az e mögött lévő információkat, s ezt ki tudjuk szűrni. Viszont már vannak megbízhatóbb

szaklapok vagy híroldalak, amit évről évre követek és ismerek. Például amit követek: az Agroinform vagy az Agerpres. Ezt a kettőt komolyabban követem.

Gondolod, hogy megbízhatóbbak az újságok, a nyomtatásban megjelenő lapok? Gondolhatunk a térségi napilapokra vagy a szaklapokra.

Nem nagyon olvasok lapokat, lévén, hogy az én korosztályom inkább Interneten tájékozódik. Amit tudok, hogy a szigorúan szakmai tevékenységekkel foglalkozó lapokat általában meg szoktam rendelni, mint az **Erdélyi gazda** vagy a **Növényvédelem** magazin. Ezeket megrendelem egész évre, hazahozzák. Azon kívül az újságban nem ismerem, hogy a szakmai hangvételű témák mennyire állják meg a helyüket. A rádiót néha hallgatom, vannak jó rádióadások.

Hasznosak ezek a rádióműsorok?

Szerintem főleg a nagyközönségnek hasznosak. Van úgy, hogy mi, szakemberek is találunk hasznos információkat a műsorokban.

Televíziós gazdaműsorokat véleményed szerint érdemes követni, a te korosztályod követi?

Szerintem az én korosztályom nem követi. Én sem szoktam követni. Néhanéha, amikor úgy adódik szabadidő, akkor igen, de nem gyakori.

Vannak-e olyan román nyelvű tévé- és rádióműsorok, amelyeket követsz?

Vannak. Lévén, hogy Erdélyben élünk, muszáj követni ezeket. Sokszor a kulcsinformációk hamarabb megjelennek ott, mint magyar nyelven.

A közösségi médiában, a Facebook felületen szerveződő csoportok mennyire lehetnek hasznosak a tájékozódásban?

Általános információt lehet találni, sőt sokkal többet a közösségi médiában, mint a népszerűsítő oldalakon. Inkább a hobby téren találunk több információt, mint a komoly szakmabeli kérdésekben. Vannak viszont bizonyos csoportok, ahol szakemberek is válaszolnak kérdésekre.

Ezek földrajzilag nagyobb területeket fognak át vagy regionális léptékűek? Hiszen nem biztos, hogy Magyarország nyugati részén ugyanazt a technológiát, ugyanazokat a módszereket kell használni, mint Maros megyében...

Úgy vettem észre, hogy a közösségi média azért teszi a dolgát abban, hogy összekösse az embereket. Nem nagyon jellemző a regionalitás, mert nagyjából a technológiák mindenütt alkalmazhatóak, vagy legalábbis a nagyon specifikus technológiák itt nem jelennek meg a közösségi médiában vita szinten.

Vannak-e magyarországi szakmai csoportok a tevékenységedet érintő területen?

Igen, követek néhány szakmai felületet a közösségi oldalakon, illetve fel vagyok iratkozva hírlevelekre. Kiemelném Kökény Attila és Diriczi Zsombor (Talajreform), Szöllősi Gábor (Agrofutura), illetve a Talajegészség Konferencia csapatának tevékenységét és üzenetének korszerűségét, azok a gazdák akik szeretnék, hogy az unokáiknak is legyen min/miből gazdálkodni, azok oda kellene figyeljenek hasonló szemléletekre.

A szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segít-e az információszerzésben, a technológiai tájékozódásban? Gondolok itt térségi vagy országos szervezetekre.

Igen, követem például az RMGE tevékenységét, illetve személyesen ismerem több tagját, úgy szakmai tapasztalatokat osztunk meg egymással.

A tájékozódás mellett a másik fontos tevékenységi terület a termékértékesítés. Ezen a téren milyen felületek, eszközök a hasznosak?

Szerintem nagyobb szerepe van az értékesítésnek a közösségi média színterén, mint a tájékozódásnak. Így látom ezt abból amit passzívan követek. Főleg azok esetében, akiket az imént említettem: hobbikertészek, növénytermesztők vagy a kisgazdák esetében.

Ebben nem szükséges szakember igénybe vétele? Elég az, ha Interneten tájékozódik?

Értékesíteni könnyebben lehet, mint jó terméket választani. Nem lenne butaság, ha a szakemberek is hozzászólnának ehhez, mert nagyon sok hír terjeng, vitatható, hogy ki hogyan címkézi a terméket, a bio meg az ökologikus termékek

körül nagyon sok mítosz terjeng, mindenki azzal címkézi azért, hogy eladja. De emögött van egy komoly törvényi korlátozás, ami leszabályozza azt, hogy mit és hogyan lehet, és azt be kell tartani. Ezért a szakvélemény a mítoszok eloszlatásában fontos.

Milyen reklámot tartasz célravezetőnek ebben a térségben?

Ami jó reklám, az a hagyományos ízek, a hagyományos termékfeldolgozás, előállítás, ami egyik címke. És mondjuk az öko-bio, amivel én gyakrabban találkozom. Szerintem hosszútávon ki kellene szűrni az itteni hagyományokból azt, ami helytelen az egészséges életmód szempontjából, és megtanulni zöldség és gyümölcsfogyasztás terén, hogy a háztartásunkat, az étrendünket reformáljuk meg jó irányba, egy kicsit a hagyományok rovására figyeljünk jobban oda az egészségünkre. Ezt tartom fontosnak a tartalom szempontjából, ami a kommunikációs csatornákat illeti, azt hiszem, minden lehetőséget ki kell használni, főleg az Internet adta lehetőségeket.

A digitális eszközök, lehetőségek az adminisztratív ügyintézésben mennyire fontosak?

A farmvezetés terén tudok konkrét példát mondani. Vannak bizonyos programok, amelyek segítenek az adminisztrációban, előkönyvelésben, farmmenedzsmentben. Ez általában a tulajdonosoknak sokat segít azért, mert anélkül is hozzá tudnak jutni az információhoz, hogy 10-15-20 alkalmazottat felhívjanak, belépnek a rendszerbe és látják az információkat. Ilyen például az Agrovir program, amelyet mi használunk, és van egy Merlin nevű program is. Ez fontos, hogy nagyobb cégeknél, ahol nagyobb léptékben dolgoznak, legyen egy ilyen adminisztratív összekötő program, ami segít a munkában.

Megbízhatóak ezek az eszközök, hogyan látod?

Korunk mezőgazdasági technológiája a precíziós gazdálkodás kell, hogy legyen, ami azt jelenti, hogy mindenhol, minden téren a legoptimálisabb dolgokat tegyük, úgy az erőfeszítés, anyagfelhasználás, időbeosztás terén, ahhoz, hogy hatékonyak legyünk. Ezek a programok ezt akarják elősegíteni, hogy nyomon követhető legyen minden egyes művelet, minden egyes munkálat. A gyakorlatban programja vagy annak használati módja válogatja, hogy tényleg segít-e vagy sem az adott gazdaságnak.

Van-e a cégnek, a farmnak saját weboldala? Milyen szerepe van egy internetes oldalnak?

Most készül egy saját weboldala a cégnek. Mi nyerstermék előállítással indultunk, ezzel az ötlettel. A jövőben feldolgozott terméket is szeretnénk, egész pontosan lisztet előállítani. Szerintünk fontos szerepe van abban a reklámnak és a brandnek, hogy próbáljunk adni ennek az ökologikus lisztnek egy más jelleget.

Mindez azt jelenti, hogy a digitális eszközök, csatornák a tájékozódástól az ügyintézésig és értékesítésig be vannak épülve a mindennapi tevékenységbe...

Így van, ezek teljesen behálózzák a mai embereknek az életét, semmiképpen sem hagyjuk figyelmen kívül, így elérhetjük információ, tájékoztatás szintjén a vásárlókat, fogyasztókat és a termelőket is.

Fejlődik a világ. A digitális világ által kínált lehetőségek nyilván tovább bővíthetők. Tevékenységed szempontjából mi jönne még jól, milyen változás, bővítés a jövőben?

Farmon belül nagyon sok eszközt ismerek, amiről álmodozunk a precíziós műveletek végrehajtása révén, amit nem az ember végez el, hanem különböző beállított, programozott gépek. A másik oldal, amit lehetne fejleszteni a termelő és a vásárló, fogyasztó közötti kapcsolat ápolása, hogy leszűkítsük ezt a láncot, hogy az adott személy ki tudja szűrni, ki tudja választani, hogy mi a minőségi, mi a jó termék, az egészséges termék és sokkal gyorsabban hozzá tudjon férni - ebben segít a digitális technológia.

Ebben a térségben sok innovatív, újító agrárinnovációs kezdeményezés van. Miként ítéled meg, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása ahol gyűjtik és rendezik az információkat, ahová lehetne fordulni, szaktanácsadókat alkalmazni?

Szerintem jó irányba haladunk. Románia a végletek országa fent és lent között: vannak nagyon előrehaladott farmok és termelők, és vannak, akik felzárkózóban vannak. Azt láttam az utóbbi időben, hogy a gazdaegyesületek kezdték egy kicsit komolyabban venni a dolgukat. Az a szerep, amit említettem, az nekik járna ki, hogy tartsák a kapcsolatot, az egyes termelőket összefogják, és ugyanúgy kapcsolatot létesítsenek a fogyasztókkal is a térségünkön belül. Úgy láttam, hogy egy kicsit felzárkóztak az utóbbi időben, komolyabban vették. Gondolok itt például a Romániai Magyar Gazdák Egyesületére, akikkel gyakrabban tartom a kapcsolatot.

A kisméretű, innovatív agrárvállalkozások számára milyen okos eszköz, technológia alkalmazása lehetne fontos, hasznos?

Szerintem a jövő a hatékonyságon alapszik. A kisméretű gazdaságok, vállalkozások ki fognak rostálódni, ha nem képesek meglátni azt az alázatot, ami szükséges ahhoz, hogy lemondjunk valamiről ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni. Ha nem mond le az erdélyi vagy a romániai gazdaközösség az értelmetlen konzervativizmusról és a ragaszkodásról, akkor nem fog tudni előrelépni és előbb-utóbb jönnek más nagy befektetők, külföldiek, akik átveszik a helyüket. Ez a szomorú valóság.

Az interjút készítette: Agyagási Levente

„Ha bármilyen információ kell, akkor ott van az Internet…”

Bereczki Attila, Bánkfalva

Gyümölcstermesztéssel (málna, ribizli, homoktövis) és gyümölcslé előállítással foglalkozó vállalkozást működtetsz. A mindennapi tevékenység végzésében mennyire fontos, milyen helye van a tájékozódásnak? Mennyire fontos ebben az Internet? Mit tartalmaz a szakmai tájékozódás?

Ami fontos az az, hogy meglehetni keresni az adott termékkel, az adott növénnyel kapcsolatos információkat, amivel éppen dolgozom, vagy amivel valami gond adódik. Ez lehet leírás arról, hogy melyek a feltételei annak, hogy valamit termeszthessél, melyek a növényi jellemzői, ha valami betegség fordul elő akkor a fotók alapján könnyen be tudod azonosítani. Ezek a gyakoribb példák, de ha bármilyen információ kell, akkor ott van az Internet.

Milyen oldalakat követsz gyakrabban? Vagy inkább a kereső programok a hasznosabbak?

Gyakran használom a Google keresőt, például ha betegség jelei mutatkoznak a málnán, akkor beírom, hogy málnabetegségek, és a kereső által kínált képek szerint ki lehet választani, hogy melyik a hasznos információ, ez most már nagyon jól működik. De fontosak a webshop oldalak, ezeket is felkeresem, például az agropataki.ro. Ez vásárláshoz kínál információkat, öntözőrendszer, vetőmag, takarófólia és sok más egyéb, nagyon széles ott a skála, ami mind hasznos lehet, amikor be kell szerezni valamit. Ez a webshop egy nagykárolyi cég, magyarul is van információ, de több van román nyelven. Ha meg növényi betegségekhez keresek információkat akkor az lehet angolul is. Angol nyelvű információs oldal van a legtöbb, utána a magyar, és utána a román, ez az utóbbi még nem annyira van kifejlesztve.

A tájékozódásnál maradva tapasztalatod szerint mennyire fontos vagy hasznos az újság? Gondolok itt térségi napilapokra, szaklapra.

Az újság kevésbé hasznos, van benne tavasszal vagy nyáron, így idényjelleggel egy-egy nagyobb terjedelmű cikk, de szerintem nincsenek annyira konkrét információk egy-egy adott növénnyel, termesztési technológiával kapcsolatban. Inkább

általános információk vannak az újság anyagokban, inkább érdekesek, mint hasznosak.

A televíziós műsorokat, gazdaműsorokat mennyire érdemes követni?

Nem nagyon nézek tévét, legalábbis ritkán. Magyar nyelvű gazda műsort nagyon rég láttam, pedig régebben voltak, azokat néztem reggel korán. A „Viața satului" az meg inkább tájékoztató jellegű, nincs benne sok konkrét információ, törvényekről, pályázati lehetőségekről szól. Vagy bemutat gazdálkodókat, inkább portrészerűen. A tévének a hátránya az, hogy nem interaktív, amit közvetítenek azt kell nézni.

Mennyire hasznosak a rádióműsorok?

A rádió az jó, a Marosvásárhelyi Rádió agráradásai azok jók. Konkrét kérdések vannak, általában olyanok, amelyek sokakat érintenek. Kedden és talán szerdán is van műsor, vissza is hallgatható, sok hasznos rövid kérdés és válasz van. Ugyanakkor mindig a szezonnak megfelelő. Még az is fontos, amiről a rádióban beszélnek az a klimatikus egyéb viszonyok miatt hozzánk két-három hét múlva jut el, így van időnk felkészülni. Vannak a műsorban meghívott szakemberek, az is fontos. Ezek a műsorok nagyon jók, igyekszem ezeket meghallgatni. Rádiót inkább autóvezetés közben hallgatok, nem biztos, hogy mindig el tudom kapni a műsort.

Hasonló jellegű román nyelvű rádióműsorok vannak? Vagy más térségi rádióadók.

Román nyelvű műsorok lehetnek, biztosan vannak is, de én nem tudok róla. A regionális rádiók nem foglalkoznak rendszeresen agrártémákkal. A Marosvásárhelyi Rádiónál van beállítva rendszeresen ez a műsor.

A közösségi médiában, a Facebook felületen szerveződő csoportok mennyire hasznosak a tájékozódásban?

Igen, vannak ilyenek, általában amatőr csoportok. Nincs olyan sok. Van például a ribizli termesztőknek, a málnatermesztőknek.

Ezek ilyen földrajzilag nagyobb területeket fognak át vagy regionális léptékűek?

Van több olyan román nyelvű oldal, amely országos kiterjedésűnek látszik, a tagok töltenek fel információkat, a szedertermesztőknek is van például ilyen

oldaluk, azok töltenek fel képeket, érdeklődnek egymástól a növénybetegségekről. A málnatermesztés kapcsán van egy Pepinierele Fundulea, talán ez a nevük, ott van néha még hasznos infó, de általában inkább az van, hogy „na, nézzétek, milyen szép termés van” meg ilyenek. Nyílt csoportok, csak be kell lépni. Nem nagyon aktívak, az ember egy héten egyszer megnézi, vagy eleve bejönnek neked a saját oldaladra van valami új bejegyzés. Térségi vonatkozásban van ez a Hargita Megyei Ribizlitermelők Szövetsége, de egy év után gyakorlatilag megállt, nem működtetik, létrehozták, de nem működik.

Vannak-e magyarországi szakmai csoportok a tevékenységedet érintő területen?

Nem kerestem rá… Nyilván vannak ilyenek, például az Indexnek van egy fóruma, azon belül van egy agrárfórum és azon belül rengeteg téma, de nem kapcsolódom ezekhez. Más országban mások a szabályok, más szabványok, más a klíma, más technológiákat alkalmaznak…

A szakmai hírleveleknek van-e szerepük a tájékozódásban?

Még működnek ilyen hírlevelek. Van például az Agro Inteligenţa-nak, rendszertelenül működik, amikor valami hírük van azt egyből küldik ki. Hozzám elektronikus levélformában jön be, de csak a címeket nézem át. Ott inkább csak a támogatások jelentik a fő témát. Magyar nyelvű hírlevelek nem jutnak el hozzám. És nem is nagyon kedvelem a hírlevelet, amikor valami információra van szükségem akkor az megkeresem én magam.

A szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segít-e az információszerzésben, a technológiai tájékozódásban? Gondolok itt térségi vagy országos szervezetekre.

Én a Ribizlitermesztők Egyesületébe iratkoztam be, ez térségi szervezet, Hargita és Kovászna megyére terjed ki, de inkább Hargita. Úgy látom, hogy nincsen aki összefogja, nincsen egy szakember aki a szükséges információkat közölje, akihez lehetne fordulni. A tájékoztatást tekintve nem szolgáltató jellegű szerveződés, hogy egy célcsoportot ellásson. Sokan beiratkoztak, hogy hátha drágábban el lehet adni majd a terméket anélkül, hogy ők valamit ezért kellene csináljanak, ezzel meg is állt a szervezeti működés, szerintem.

Az ismeretszerzésben van-e szerepe a stabilabb, személyi jellegű kapcsolatnak?

Igen, ezek működnek a legjobban, ezek a leghasznosabbak, például ha valakit fel tudsz hívni egy konkrét problémával kapcsolatban. Három-négy ilyen személyes szakmai kapcsolatom is van gyümölcsfa gondozás, ribizli, málna témában, akiket konkrét ügyekben azonnal fel lehet hívni, akiket tudnak tanácsokat adni, megoldásokat kínálni. Általában ezek működnek a legjobban és önzetlen szakmai segítségről van szó. Ha az embernek több tevékenységi területe van, akkor jó, hogyha van minden területen egy-egy stabil szakmai kapcsolata, akit feltud hívni ha gond van.

A tájékozódás mellett a másik fontos tevékenységi terület a termékértékesítés. Ezen a téren milyen felületek, eszközök a hasznosak?

Újságban hirdetünk, és az érdeklődés általában telefonos megkeresés formájában jön vissza. Vagy a termék címkéjéről lenézik a telefonszámunkat. Az állandó telefon készenlét a fontos, bármikor jelentkezhet egy érdeklődő. A Facebook-on is eléggé jól lehet hirdetni. Vannak fizetett hirdetéseink, ingyenes hirdetéseink, ezek nagyon jól működnek ebben a térségben. Általában úgy hirdetünk, hogy a cégünk 50 km-es körzetét célozzuk meg, abban benne van Sepsiszentgyörgy, Udvarhely és Csíkszereda is. Napi 200-300 embert ér el a fizetett hirdetés.

Ebben nem szükséges szakember igénybe vétele?

Általában nincsen szükség külső szakemberre, viszont jó, ha van valaki, aki megnéz egy reklámszöveget. De a műszaki megoldások is fontosak: például fel lehet úgy tenni a reklámot, hogy ha egy magyar anyanyelvű olvassa, akkor neki magyarul jelenik meg, ha román anyanyelvű felhasználó olvassa, akkor román nyelven jelenik meg a szöveg vagy angolul, ha angol felhasználóhoz kerül. De abban is fontos a szakmai vélemény, hogy mikor milyen reklámot kell kitenni.

Milyen reklámot tartasz itt célravezetőnek ebben a térségben?

Mindenképpen kell legyen rajta egy vizuális elem, kisfilm az nem nagyon van, de ha egy vizuális része van a reklámnak, az nagyon sokat számít, akár egy fénykép vagy egy rajz vagy akármi. És azt szoktuk, hogy ha új termék van azt szoktuk bejelenteni a Facebook-on, vagy ha valahová vásárra megyünk azt is bejelentjük, szezonkezdést szintén.

A digitális eszközök, lehetőségek az adminisztratív ügyintézésben is fontosak?

Igen, ez különösen fontos és nagyon jól működik. Telefonról szinte mindent lehet intézni. Bankba nem szükséges bejárnom, átutalásért, pénzügyekért, csak ha behívnak, hogy adatokat kell frissíteni. A reklámokat is sokszor telefonon teszem fel, telefonon hívnak, pénzt tudok utalni, vásárolni.

Van-e szerepe a weboldalnak?

Van egy weboldalunk, amin nincs sok információ, de van egy webshop felület amit bérlünk. Sok kicsi cég nem kell külön webshopot csináljon, hanem bérled a felületet, és feltöltöd a termékek fényképeit, árait, az adataidat, bármit, ami szükséges. Ez mobiltelefonon is követhető, az értesítések egyből bejönnek.

Mindez azt jelenti, hogy a digitális eszközök, csatornák a tájékozódástól az ügyintézésig és értékesítésig be vannak épülve a mindennapi tevékenységbe.

Igen, kommunikációs eszközök, digitális felületek használata nélkül minden sokkal lassúbb, költségesebb lenne. Előny, hogy sok minden ingyen van, vagy egyenesen pénzt és időt is spórolsz, hiszen például nem kell Bánkfalváról bejöjjek a bankba, parkolóhelye keressek, eltöltsek egy vagy másfél órát olyan ügyintézéssel, amely most percek alatt megoldható.

A digitális világ által kínált lehetőségek nyilván tovább bővíthetők. Tevékenységed szempontjából mi jönne még jól, milyen változás, bővítés?

Például lehetne a weben sokkal több szakirodalom. Ami megjelent a 90-es évektől az nincs digitalizálva, biztos rengeteg olyan ismeret van még ami nincs fenn az interneten. Most az van, hogy a Bookline-on keresem a régi antikváriumi példányokat. A keresés előnyös, de időigényes is. Vagy nem találod azt amit keresel. Vagy nehezen, hosszabb idő után jutsz el az információhoz. Csak egy példát mondok, ha érdekel, hogy milyen sortáv és tőtáv legyen a málna esetében. Vagy pontosan a málnának milyen talajigénye van. Az ilyen szükséges, nagyon konkrét információkat nem könnyű megtalálni.

Ebben a térségben sok innovatív, újító agrárinnovációs kezdeményezés van. Miként ítéled meg, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása ahol gyűjtik és rendezik az információkat, ahová lehetne fordulni, szaktanácsadókat alkalmazni?

Ez biztosan jó lenne, de úgy látom, hogy a térség kicsi ehhez, hogy annyi szakembert tudjon foglalkoztatni, viszont országos léptékben kiszolgálni az információs igényeket az jó lenne. Másik dolog az időjárással kapcsolatos információ, a növénybetegségek megjelenése, vagy lehetne szolgáltatás a talajvizsgálattal kapcsolatban, ma nagy hiba, azt mindenki igyekszik megspórolni, többek közt én is így jártam eddig, de viszont az szinte kötelező a saját magad érdekében, hogy saját magadat védjed egy rossz beruházástól, fölösleges munkától. Digitális eszközökkel nagyon gyorsan lehet mindezt végezni. A nagytermelők ezt esetleg tudják maguk végezni, a kicsiknek elérhető szolgáltatás lenne jó.

A kisméretű, innovatív agrárvállalkozások számára milyen okos eszköz, technológia alkalmazása lehetne fontos, hasznos?

Az öntözőrendszerekhez vannak az órák vagy sokszor van a csapadékmérő, hogy esőben be tudod állítani, hogy éjjel öntözzön. Az ilyen beruházás mindenképpen megéri, nem olyan drágák. Más okos eszközt, technológiát nem nagyon tudok említeni, a fóliában termelők számára az automata szellőztető rendszer lehet hasznos, Maros megyében láttam olyant, nagy gazdaságban, hogy a hőmérséklet és a páratartalom függvényében nyílik ki a tető és csukódik össze. A nagy mezőgazdasági termelők számára, akik nagy területen dolgoznak, azok használhatnak precíziósgépeket, de ez már más térségekhez tartozik.

Az interjút készítette: Biró A. Zoltán

„Vannak, akik kicsit félnek az ilyen újabb dolgoktól…”

Bartha Gellért, Kászonújfalu

Ribizli termesztéssel foglalkozol, a mindennapi munkavégzésben milyen helye van a tájékozódásnak ezen a területen? Mennyire tartod fontosnak?

Nagyon, nagyon fontos. Elsősorban az interneten tájékozódok, másodsorban a szakmai konferenciákon, saját ismerősöktől, szakemberektől szerzem be az információkat. Az interneten arra keresek rá, amire éppen szükségem van akkor. Ha nem tudom, hogyan kell megmetszeni a ribizlit, akkor arra keresek rá, utána olvasok. De azért még felhívok egy-két szakembert is, aki elmondja, hogy hogyan kellene, vagy esetleg megmutatja. Vannak most már, akár Youtube-on is videók felrakva, például van egy bokor és megmutatják, hogy hogyan kell megmetszeni. Viszont minden bokor másképpen van, ezért ha egy-két bokrot nem mutatnak meg, hogy hogyan kell megmetszeni, akkor azt valakitől meg kell kérdezd.

Milyen oldalakat követsz vagy inkább a keresőbe írod be amilyen információra éppen szükséged van?

Én a keresőbe írom be az adott kulcsszavakat. Ott több oldal lenyílik, és keresem a számomra megfelelőt. Több oldalon elolvasom az információkat és csinálok egy ilyen kutatást, hogy hol mit mondanak. Emellett vannak a Facebook csoportok és ott is beírom, érdeklődök itt-ott. Van más agrároldal is, például mint az Agroinform, próbálok információt, tapasztalatokat szerezni úgy gépekkel, mint növénytermesztéssel kapcsolatosan. Vannak ilyen faiskolák is, ahol részletesen leírják a növénynek az igényeit, például hogy milyen talajon termeszthetők stb. Viszont én inkább beírom a Google-be és többet előbdob, ami pontosan arra van, ami engem érdekel.

A tájékozódásnál maradva, tapasztalatod szerint az újságoknak mekkora szerepe van? Gondolok itt napilapokra vagy szaklapokra is.

Szerintem van szerepük. Lehet abból is informálódni, viszont ha egy konkrét dologról szeretnél valamit megtudni nagyon kevés az esélye, hogy pont abban az

újságban amit megvásárolsz, pont arra kérdésre a válasz benne lesz, amire kíváncsi vagy. Viszont, ha csak így általános műveltségből is szeretnél valamit tudni, akkor lehet informálódni onnan is elég sokat. Helyi szakmai lapokat nagyon nem tudok, amelyek így mindenhol megjelennek, viszont van Magyarországról az Agroinform is talán nyomtatva, vagy valami hasonló nevű, amit be lehet szerezni. Abban vannak esetleg érdekes dolgok. Román nyelven nem ismerek ilyen lapokat, a térségben nem erőst tudok róla. A Magyarországról behozottak vannak, amelyek itt a konferenciákon, gazdafórumokon szétosztódnak. Abból lehet informálódni elég sokat. Igaz ezek inkább a magyarországi növénytermesztésről szólnak, mint szőlő, alma, barackos, szilvás. Ilyen bogyós gyümölcsökről, ami főként engem érdekel, annyira nem volt, persze amit én láttam, de lehet, hogy egy-kettőben az is megjelenik.

És ezen a téren a televízió műsorokat mennyire látod fontosnak? Mennyire érdemes követni ezeket?

Lehet abból is tanulni, viszont oda idő kell. Én nem szoktam tévézni, ezért nem informálódok nagyon onnan, de aki követi rendszeresen, bizonyára abból is lehet tanulni.

Mi a véleményed a rádióműsorokról az információszerzés terén?

Hát az inkább a reklám terén fontos. Ott is vannak ilyen agrár, mezőgazdasággal kapcsolatos műsorok, abból is lehet tanulni. Ott inkább a gazdák mondják el a tapasztalataikat vagy bemutatják a gazdaságokat. De én úgy gondolom, hogy a rádió leginkább a reklám végett hasznos. A Marosvásárhelyi Rádiónak van talán két ilyen agrárjellegű műsora, mást nem nagyon tudok. Román nyelvű rádiót nem szoktam azt hallgatni, nem tudom, hogy ott esetleg vannak-e ilyen műsorok.

A közösségi médiában, a Facebook felületen szerveződő csoportok mennyire hasznosak információszerzés terén?

Azok eléggé hasznosak, mindenki rákeres arra a csoportra amilyen ágazattal foglalkozik, bejelentkezik a csoportba és ha kérdések vannak ott fel is teheti. Vagy ha valamilyen információt szeretne esetleg, olyan megoldás is van, hogy lefotózza a gyümölcsöt vagy növényt, ha valamilyen betegség például a fejét felüti, és akinek már tapasztalata van az hozzá kommenttel. Vannak mérnökök is a csoportban és jelzik, hogy mivel kellene megelőzni vagy kezelni az adott problémát.

Ezek a csoportok földrajzilag nagyobb területeket fognak át vagy inkább ilyen regionális léptékűek?

Nagyobb területeket fognak át. Például ha rákeresünk a ribizli termesztők csoportra, akkor Romániában a magyar ribizli termesztők jórészt benne vannak akik Facebook-ot használnak, de akár a magyarországi termesztők is. Tehát nem ilyen regionális, szerintem ez nagyobb kaliberű. Másabb zónákból, másabb földrajzi régiókból is érkezik így információ. Vannak román csoportok is. Abban is benne vagyok, tehát lehet ilyen is és olyan is.

Hogy látod a román csoportban szerzett információk hasznosabbak a Te szempontodból?

Nem föltétlen hasznosabbak. Most ez zónától függ, hogy ki milyen zónában tartózkodik, ki hol lakik, hol helyezkedik el. Most a magyarországi ribizli termesztőknek lehet nem az a tapasztalatuk, mint az erdélyieknek vagy a hegyek közötti termesztőknek, de azért jó mindent meghallgatni.

A szakmai hírleveleknek mekkora jelentőséget tulajdonítasz, van-e szerepük az információszerzés tekintetében?

Van, de inkább a reklámban van nagyobb szerepük. Görgetünk lefele, meglátjuk, hogy valami készülődik, valami lesz, rá is lehet kattintani, megnézzük, hogy milyen program lesz, olvashatunk róla. Általában ezek ilyen jó képes dolgok szoktak lenni és megragadják a szemet, felhívja az ember figyelmét, hamar utána is néz, és akkor majd elmegy vagy követi a dolgot. Email-be is szoktak küldeni hírleveleket. Vannak szervezve ilyen konferenciák, azokon van általában jelenléti ív elérhetőséggel, email-címmel és telefonszámmal. Így szoktak küldeni hírlevelet a következő eseménnyel, információkkal kapcsolatosan is például.

A szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segít valamilyen szinten az információszerzésben?

Igen, Hargita megyében is van egy egyesület, ahol 21 vagy 22 tag van jelenleg tudtommal és ők szoktak szervezni ilyen gyűléseket, különböző megye által kiírt programokkal, pályázatokkal kapcsolatban. Mindenki elmondja, hogy mire lenne szüksége, ilyen egyesületi szinten lehet pályázni, az egyesület pályázik és mindenki kifizeti az önrészét ha valamit akar venni. De az egyesület inkább az értékesítés

végett jött létre, annak is jól jönne egy kis reklám. De az egyesület révén is eléggé sok információhoz jut az ember. Ez egy ilyen térségi egyesület, a Hargita megyében létező termesztők egy része van benne.

Az ismeretszerzésben van-e szerepe a személyes kapcsolatoknak?

Igen, tudjuk például, hogy abban az egyesületben ki milyen gyümölcsöt termeszt és én akkor – ha pont a ribizliről akarok érdeklődni – akkor nem hívok fel egy áfonyatermesztőt ezért. Azokkal az egyesületi tagokkal veszem fel a kapcsolatot, akik ribizlit termesztenek. Beszélgetünk, kérdezek, tapasztalatokat osztunk meg, mit vettek észre, mi volna jobb, mit hogyan csináltak, hogy látják jobbnak, elég sok információt lehet szerezni így egyik, másik kollégától.

És mire szoktatok pályázni mint ribizli termesztők?

Függ a pályázatok kiírásától hogy mire. Van, aki gépre pályázik, most a jelenlegi pályázatoknál is nagyon sokan gépekre pályáznak. Itt elsődleges termesztéssel kapcsolatos mezőgazdasági gépekre kell gondolni, sormegmunkáló gépekre, betakarító gépekre. Van, amikor gyümölcsfeldolgozó gépekre pályáztak, kinek mire van igénye és mit enged meg a pályázatnak a kerete.

A tájékozódás mellett másik fontos tevékenységi terület az értékesítés. Ezen a téren milyen felületek, eszközök hasznosak?

Ugyancsak a hirdetőoldalak, főként a Facebook. Azon kívül ezek a Székelytermék vásárok, ott is elég nagy reklám szokott történni, viszont a jó áru eladja magát. Jó a reklámozás, viszont ha már be van indulva és ismerik a termesztőt, a terméket akkor jó részt visszatérő kliensek vásárolnak tőle. Reklám által egy-két új vevő is kerül, de szerintem inkább az ismeretségi kör vásárol inkább.

A reklámok terén szükségesnek látnád a szakember segítségét, aki tényleg jártas ebben a dologban?

Az jó volna és egyesületi szinten gondolkodtunk, hogy egy szakembert alkalmazni az egyesület menedzselésére, reklámkészítés és értékesítésre, viszont mindenkinek még nincs akkora érdeke, hogy ezt megfizessük, ezért egyelőre még tolódik.

Egyéni szinten te hogyan próbálkoztál a reklámmal?

Én Facebook-on próbálkoztam, hirdető oldalakon, ismerősök körében, vásárokon is voltunk. Nálam ez eddig bevált. Amennyi termékem van azt így el tudom adni. Volt a termékemnek saját profil is készítve, de az letiltódott és most csak a személyes profilomról, megosztások által reklámozom. A személyes kapcsolatok ezen a téren is nagyon fontosak, attól függ, hogy a Facebook-on is milyen ismerősi köröm van.

A digitális eszközök az adminisztrációs ügyek intézésében esetleg segítségedre vannak?

Például banki utalást még nagyon nem szoktam használni, viszont a telefon és az email is nagyon hasznos ebből a szempontból. Ha majd nagyobb mennyiségben fogok termeszteni, akkor biztosan még nagyobb szerepe lesz a digitális eszközök használatának az adminisztrációs ügyekben. Például a pályázatnál is banki utalást kell használni, nyoma kell legyen mindennek, lehessen lekövetni a pénzmozgásokat. Tehát ez így nagyon segíti a gazdákat, egyszerűbb megoldás, egy személyazonosságival ki van fizetve minden, vagy megnyomnak egy gombot és ki is van fizetve bármi. Jó haladni a korral. Most, aki át tud állni az álljon át, aki nem az nem. Sokaknak van előítélete is ezzel kapcsolatban, vannak, akik kicsit félnek az ilyen újabb dolgoktól, de előbb-utóbb átállnak biztosan. A fiatalabb generációnak ez már nem akadály.

Említetted, hogy a te termékednek is volt ilyen Facebook oldala. Esetleg ha majd ezt nagyobban fogod folytatni akkor látod esélyét a weboldal létrehozásának?

Igen, a weboldal is nagyon hasznos. Van termelő, aki weboldalon keresztül értékesíti nagyobb részét az árujának, viszont oda akkor ismét kell hozzáértő szaktudás és idő. Szakember alkalmazása úgy éri csak meg, ha nagyobban vagy többen fizetik, mert most ha csak az én termékemet tölti fel, csak ugyanazt a pénzt kell adjam mintha feltölteném én, melléje a kollégának is tíz termékét.

A továbbépítés, bővítés céljából kérdezem, hogy a digitális világ által kínál lehetőségek tovább fognak bővülni, és a tevékenységed szempontjából mi jönne még jól? Milyen digitális eszköznek látnád a hasznát?

Például vannak olyan eszközök is, amelyeket a gyümölcs cukortartalmának a mérésére fejlesztettek ki. Ez egy eléggé fontos dolog lenne úgy borkészítésben, mint szirupkészítésnél. A talajmintát meg általában a megfelelő szakhatósághoz

viszem bevizsgáltatni. Kikérem általában a szakemberek véleményét, de ha ezek a modern gépek megmondják, hogy mi van a földben vagy megmondják, hogy mi kellene bele, akkor egyszerűbb lenne. Más ilyen modern eszköz a digitalizálással kapcsolatosan a feldolgozással kapcsolatos gépek, amelyek digitalizáltak, és az adagoló eszközök is akár. Ilyen a palackozó gép is, egyszerűsítené a munkafolyamatokat. Biztosan vannak még olyan gépek, amik nem jutnak eszembe, de fontosak lennének egy hatékonyabb, gyorsabb műveléshez, betakarításhoz, feldolgozáshoz.

A térségi embereknek van erre lehetőségük? Mennyibe kerülnek ezek a gépek, megengedhetik maguknak?

Az új, modern technológiai gépek eléggé drágák. Szerencsére, hogy vannak ezek a pályázati lehetőségek, és aki mer az nyer. Önerőből nem tudom, hogy a helyi termelőkből van-e akkora kapacitás, hogy azt mondja, hogy akkor én befektetek ennyi pénzt ezért, hogy könnyítsek egy munkafázisomon. Lehet, hogy nem éri meg ha csak önerőből kell. A pályázatot ha ki tudják használni, akkor az nagyban segíti az előrehaladást.

Ebben a térségben egyre több innovatív, újító agrárinnovációs kezdeményezés van, és hogy látod, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központot létrehozni, ahol segíteni tudnak az informálódásban?

De, ez fontos lenne. Ezért is jó a Székely Gazdaszervezetek Egyesülete, hisz van szakember gyümölcsre, kertészmérnöktől elkezdve, állattenyésztés, állatorvos kollégáig mindenki. Szakmai tapasztalatokat osztunk meg, információkat közlünk, ha konkrét kérdés van, arra válaszolunk, utána nézünk és próbálunk segíteni. Ez így jó és fontos, viszont nehéz egy ekkora térségben, hogy mindenki mindenhez is nem ért, ezért több szakember kellene, így nehéz kivitelezni. Ezért ez így jó, ha ilyen szervezetek vannak, és azt összefogja egy ilyen egyesület, ami Magyarországról vagy akár más országokból tud akár szakembert hozni és kérdésekre választ adni, akár szórólapokat beszerezni vagy kiadni hasonló kérdésekkel és válaszokkal.

Akkor te úgy látod, hogy ez lényegében meg is van itt a térségben, csak lehet, hogy sokan nem így gondolnak erre az egyesületre?

Hát ez jelenleg most alakult, egy féléves múlttal rendelkező egyesület, úgyhogy még most van a felfutás alatt, hogy ismerje meg gazdatársadalom ezt az

egyesületet. Még ilyen bemutatkozás alatt van ez az egyesület. Viszont már meg van, jó dolog, hogy elindult és lassan egyre többen tudnak rólunk és egyre többen keresnek meg kérdésekkel.

Egy picit az előbbire térnék vissza, ezekre az okos eszközökre, hogy te a jövőben milyen okos eszközt vásárolnál, mit gondolsz, melyik lenne számodra a leghasznosabb?

Egy öntöző rendszer, amelyik digitalizálva van, automatikusan indul és megoldja az öntözést. Nekem ez lenne a legszükségesebb, vagyis az öntözési technológia. Emellett a más gépekre embererő kell, azok már nagyjából meg is vannak, egy komoly öntözőrendszer, ami megnövelné a termelést és csökkentené a fizikai munkát. Egyelőre ez kell nekem. Ezt pályázat útján szeretném megvalósítani.

Az interjút készítette: Szász Mária-Magdolna

„Igen, folyamatosan használok internetet”

Petréd Károly, Gyergyóremete

A mindennapi tevékenység végzésében mennyire fontos, milyen helye van a tájékozódásnak? Mennyire fontos ebben az internet, mit tartalmaz a szakmai tájékozódás?

Igen, folyamatosan használok internetet, főleg a Facebook-ot használom a legtöbbet, ott hirdetést teszek fel, minden ott megy, ott tudatom mindenkivel, hogy vagyunk. Leghamarabb a telefon van kéznél, ha bármilyen információt kell keressek, például, ha egy címet keresek vagy egy személyről keresek valamit, vagy egy gépet keresek, vagy egy új technológiát vagy egy szerszámot, mindent a netről keresek a leghamarább, mert az van kéznél. Eladó dolgokat is szoktam nézni, javarészt telefonról, mert az nálam van folyamatosan.

Milyen oldalakat követsz gyakrabban, vagy inkább a kereső programok a hasznosabbak?

Van ilyen konkrét internetes oldal, amit követsz, vagy a Google keresőt használod?

Van egy pár oldal, amit követek, annak függvényében, hogy mit keresek, de ha ott nem kapok olyan, amit keresek, akkor általánosítok a Google keresőbe és az ki adja, hogy hol van.

Ilyen lovas oldalak vannak-e, amiket követsz?

Vannak, persze. Van Erdélynek is külön egy lovas oldala, amit követek és magyarországi oldalakat is követek. Ezekkel párhuzamosan ugyanúgy megvannak a Facebook oldalak is. Inkább a Facebook, ami tájékozódás szempontjából többet jelent.

A tájékozódásnál maradva, tapasztalatod szerint mennyire fontos vagy hasznos az újság?

Az írott újság annak a generációnak jó, aki nem telefonozik annyit, aki a technológiával nincsen előre haladva, azoknak nagyon jó. Apumék is végig olvassák az újságot, tévét néznek, rádiót hallgatnak.

Vannak ilyen lovas újságok nyomtatott formában?

Voltak, de most már nincsenek ilyen újságok.

A televíziós műsorokat, gazda műsorokat mennyire érdemes követni?

Nem nézek tévét, egy éve, hogy elköltöztünk a lovarda melletti házba és még tévét sem vittünk oda. Van laptop, és amit este meg akarunk nézni közösen a gyermekekkel megnézzük azon. Nélkülözzük a tévét.

A rádióműsorok mennyire hasznosak? Szoktál-e rádiót hallgatni?

Az nagyon jó, a rádió az folyamatosan megy, reggel 7 óra előtt már, amikor megyek ki a házból, akkor bekapcsolom a rádiót és megy, az egész udvaron lehet hallani. Egészen este 9-ig megy, villanyoltásig, mindenki hallgatja, még a szomszédok is a MIX FM-et hallgatják. Inkább a zenéért megy egész nap, de viszont a híreket is onnan hallgatom. Az az alapzaj jó is nekünk.

Hasonló jellegű román nyelvű rádióműsorokat vagy más térségi rádiókat hallgattok-e?

Amikor nem megy a MIX FM, mert a szél elfújta jelet ☺ akkor azt hallgatunk, amit kapunk, de javarészt inkább magyar rádiót hallgatunk.

A közösségi médiában, a Facebook felületen szerveződő csoportok mennyire hasznosak a tájékozódásban? Azt mondtad már, hogy a Facebook-on hirdetsz, de információkat is kapsz a Facebook-ról?

Sokkal kézenfekvőbb és sokkal jobb követni ezt a pár oldalt, nincsen olyan túl sok. Javarészt a Facebook-ról kapok infókat, hirdetéstől elkezdve, vagy csak simán, hogy létezünk... Naponta nem, de hetente kétszer háromszor főleg a lovarda oldaláról rakok ki valamiket. Van a fúvószenekarnak egy külön oldala és oda szintén rakok ki. Sajátomat egy kicsit elhanyagolom.

Ezek az oldalak ilyen földrajzilag nagyobb területeket fognak át, vagy regionális léptékűek? Azokra az oldalakra vonatkozik ez a kérdés, amelyeket te követsz.

Vannak regionális oldalak is, erdélyi oldalak, amiket követek és vannak magyarországi oldalak is. De követek néhány európai oldalt is, újdonságokat innen lehet a leghamarabb megtudni, meglátni.

A tájékozódás mellett a másik fontos terület az értékesítés, reklámozás. Ezen a téren milyen felületek, eszközök a hasznosak? Te magadat javarészt a Facebook-on reklámozod, ahogy már elmondtad? De csak itt?

Az interneten keresztül csak a Facebook-on, de viszont a tévébe, rádióba, ha kell szórólap és az újságba is szoktam hirdetni az eseményeket. A gyergyói újságba és a Képes Vagyok-ba is írok, ha van egy kicsi mozgás. A Székelyhonba is meg szokták írni, ha egy fontosabb helyre, versenyre megyünk.

Amikor táborokat szerveztek, azt hol hirdetitek?

Azokat is Facebook-on, de amikor már a Facebook ki kezd fogyni, akkor kezdem a tévét és a rádiókat.

Ezt te csinálod vagy egy külső szakember?

Ezt én csinálom.

Szerinted melyik a leginkább célravezetőbb reklám ebben a térségben?

Ez szakágtól függ szerintem. Akiket én foglalkoztatok a lovardán keresztül, azoknak javarésze, tehát kb. 98%-nak van Facebook oldala, Messenger-e, tehát azt használjuk. Hirdetést is amikor kiteszem, akkor leghamarabb az a korosztály harap rá. 10 évtől felfele már javarészt mindenkinek van Facebook-ja, sőt még a 6 évesektől is kezdődik már.

Mennyire tartod fontosnak a digitális eszközöket az adminisztratív ügyintézésben? Például számlát fizetsz-e telefonról?

Nem szoktam ilyenre használni az internetet.

Van saját Facebook oldalad, de weboldalad nincs. Ennek a Facebook oldalnak miben van szerepe?

Erről már beszéltem, leginkább reklámozom a lovardát.

A digitális eszközök, csatornák, a tájékozódástól az ügyintézésig és az értékesítésig be vannak-e épülve a mindennapi tevékenységedbe?

Az ügyintézés kivételével igen.

A digitális világ által kínált lehetőségek nyilván bővíthetők. Tevékenységed szempontjából mi jönne még jól? Milyen változás? Milyen bővítés?

Nem tudom, megszoktam ezt és így csinálom, ha változás van, akkor alkalmazkodom.

Ebben a térségben sok innovatív agrárinnovációs kezdeményezés van. Miként ítéled meg, nem lenne-e jó valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása, ahol gyűjtik és rendezik az információkat, ahová lehetne fordulni szaktanácsadókat alkalmazni?

Hargita megyében van már egy ilyen, ami a lovardákhoz tartozik. Van ez a Visit Hargita, ezen az oldalon ez a szakterület csoportosítva van, elérhetőségek vannak. Ott egy szakember is van, aki ezzel foglalkozik. Ez ilyen megyei oldal.

Nincs közelebb ilyen kezdeményezés?

A medencében nagyon kevesen vagyunk, akik rendesen csináljuk. Lovak vannak, de hivatásszerűen kevesen foglalkoznak vele. Lovak vannak, lovagolnak is, de eredmény nélkül.

A kisméretű innovatív agrárvállalkozások számára milyen okos eszköz, technológia alkalmazása lehetne fontos, hasznos?

Ötletem lenne, ha elektromos dolgokról beszélgetünk. A lovardát lehetne még bővíteni, és lehetne jobban reklámozni az egészet. Gyergyóban van tévészerűség, ami különböző turisztikai célpontokat reklámoz. Én is amivel foglalkozok, ezek lennének hasznosak. Ilyen elektromos hirdetőtáblának mondanám, ami nekem is hasznos lenne. Gyergyóban van a posta mellett egy, amibe mi is benne vagyunk, de viszont itt nincs ilyen. Ha valaki idejön a faluba, nem biztos, hogy bemegy a turisztikai irodába, ezért kellene valahol ilyen elektromos tábla. Ha az ember kocsival is elmegy mellette, már akkor is lássa, hogy mi van itt. Én ilyen hirdetőtáblás okos eszközökre gondolok.

Az interjút készítette: Nagy-Menyhárt Szidónia

„A Facebook-on a vásárlóinkkal személyesen is tartjuk a kapcsolatot…”

Jakab Antal, Jakab Péter, Farkaslaka

Hogyan indult a vállalkozásuk?

Tulajdonképpen gyerekkoromtól mindenféle gyümölcstermesztést nagyapámtól, édesapámtól átvettem, tanultam. Akkor visszaadtak valami féle földeket, ott 2 ha gyümölcsös volt, kiöregedett gyümölcsös. Megtanultam oltani, azt hiszem, a faluban most már csak én tudok oltóviaszt készíteni, szóval ilyenek. Például olyanokat csináltam, hogy kint a mezőn, erdőn, legelőn, találtam egy körtefát, egy cseresznyefát vadon, azt megoltottam. Aztán volt olyan, amit letört a medve, volt olyan, ami megmaradt. Ezzel a 2 ha gyümölcsössel úgy jártunk, hogy dió van rajta, de főként alma, és leszedtük ősszel, megtermeltük, volt olyan, hogy húszon akárhány tonnát leszedtünk, télen valamennyit eladogatunk pálinkának, s tavasszal kidobtuk a maradékot a medvéknek. Nem tudtuk értékesíteni. Akkor én meghallottam, hogy van egy felnőttképzési lehetőség, gyümölcstermesztés és feldolgozás, azt elvégeztem, úgy, hogy én tanultam. Ez két éves képzés volt tulajdonképpen, egy csomó mindent megtanultunk. Akkor jött Amerikából egyik lány és mondta miért nem csinálunk a gyümölccsel ilyesmit. Akkor én…hát odáig ilyesmit? Be voltunk zárva, mint üvegben a befőtt, nem tudtunk ilyesmiről. Amikor meg hallottam, akkor egyből erre gondoltam, mert ezek ilyen hagyományos, régi fajta gyümölcsök, ízletes minden, de nem piacképes. Ezek a modern almák, ezek százszor jobban eladhatok, nem olyan finom, nincs beltartalmi érték, de eladható. Akkor neki fogtam, csináltuk, kérdeztem a fiamtól, hogy szeretné-e, ő igen, ő otthagyta jól kereső munkáját, hazajött. Azóta, most már tizenegyedik éve, szeptemberben tíz éve, hogy feldolgozunk, azóta ketten, sőt az egész család, a feleségem könyveli, az elején a lányom is főként az eladásban segített, most már tanítónő és kevesebb az ideje. Így ki kísérleteztünk pár olyan terméket, ami azóta is húzóárú, van vagy 25-30 féle termékünk, főként erdei gyümölcsökből készítünk lekvárokat, de a gyümölcsfeldolgozás, alma, körte, van ez a vegyes almás–céklás–muroklé, ami a fő termék most pillanatnyilag. Úgy, hogy, így indult ez az egész dolog, azóta csináljuk.

A mindennapi tevékenység végzésében mennyire fontos, milyen helye van a tájékozódásnak? Mennyire fontos ebben az Internet? Mit tartalmaz a szakmai tájékozódás, az újságok, a televíziós műsorok, a rádióműsorok?

A tudás soha nem elég, mindig tanulni kell. Évente általában szoktam járni vagy közös tanulmányútra, vagy saját magam látogatok termelőket. A tavaly például voltam biotermelőknél, akik termelnek és fel is dolgoznak az Arany Háromszögben a Tisza–Duna között, ott voltunk egy hétig. Mindig lehet tanulni, jó dolgokat, olyant, amit az ember magától valamilyen formában csinál, de nem olyan hatékonyan. Akkor persze az internet, hát a fiatalok … anélkül most már nem is lehet élni. Úgy, hogy Péter, a fiam azt intézi.

A tájékozódásban az Internet nem annyira megbízható, mert most már mindenféle téves információ is rengeteg van. Receptek is vannak, de hogy ha onnan készítünk, azok a receptek szerint, akkor nagyon-nagyon gyengék lennénk. Sok-sok téves információ van, át kell értékelni. Apum megtanulta, már régről is tudja az ilyesmit, hogy minek mi a jótékony hatása, mit mire lehet fel használni, ez olyan, hogy az ilyesmi például nem változik. Ha a cékla jó, használ a májnak, száz évvel ezelőtt is akinek ilyen májbetegsége volt vagy valami, annak ilyen céklát adtak. Egyébről inkább informálódunk, de nagyon sok téves információ van, amit valaki gondol, leír egy receptet vagy leírják, milyen jó egy gyümölcs, mert használták, de nagyon sok téves információ van. Tehát, ilyen szempontból nem igen használjuk, inkább egy kapcsolattartásra. Keresni a Google-ben keresünk, de nagyon sok téves információ, nem nagyon használjuk.

Szerepeltünk a Vásárhelyi Tévében, volt egy jó félórás interjúnk. A riporter egész nap itt volt és csinált egy egész komoly filmet, termékekkel feldolgozással, mindennel. Úgy, hogy a Vásárhelyi televízióban voltunk, szaklapokban sokszor, újságokban, ilyen helyeken szerepeltünk. Nem annyira reklám volt, inkább ismeretterjesztés, tájékoztató jellegű. De azóta hordjuk Vásárhelyre az árut, szeretik és kérik, egyfolytában kérik.

De úgy ahogy a fiam mondja, ezek az információk nem megbízhatók. Megnézzük mindig az interneten is, hogy valami újdonság van-e. Feltesznek egy receptet például teljesen adalékanyag mentes, tudom is én, milyen lekvár vagy lé, és akkor a végére odaírja, hogy Steviával édesített, citromsóval savanyított és szalicillal tartósított. Ezek mind a weblapokon fent vannak, s már elkészítettem egyszer. Így vannak a neten, ezek mind ilyen amatőr dolgok és azok vannak fent és vannak legelöl. Az értelmes cikkeket nagyon-nagyon át kell keresni, 20-30-at át kell nézni,

ahhoz, hogy kapjon az ember egy olyant, aki szakember és úgy tett fel, irt valamit. De kapcsolattartásra mindenképpen jó, a vásárlóinkkal is és más termelőkkel is. Összeköttetésben vagyunk a környéken is, külföldön is. Voltam én már Norvégiában is ilyen tanulmányi útra, ott például a világ végén, ahol hideg van, ahol azt mondaná az ember, hogy fenyőfát termelnek. Ott egy alma feldolgozóban voltunk, almalevet készítettek. Jó savanyú almájuk van, de addig behozatal nincs, ameddig saját termék van. Nálunk a minőségi gyümölcslevet meg készítsük, de akkora dömping van gyenge minőségű, minden féle levekből, hogy aki nem ismer minket külön az megvásárolja, mert olcsó, mert az embereknek esetleg nincs pénzük, mert nem tudnak arról, hogy minőség és minőség között különbség van. Viszont aki már megkóstolta a miénket, az hiába van ugyan olyan kiszerelésben mellette egy másik termék, nem kéri. Például a minap mondta az egyik ember, hogy ő az almáját feldolgoztatta minden évben és mi tavaly találkoztunk egyéb kapcsán, palackokat készítenek nekünk, cserében megcsináltuk az almalevüket, hogy máskor, még ha kell is várjon a sorba, bevár, és nem kísérletezik mással többet, annyira finom a miénk.

Mi vigyázzunk például arra, hogy ketten dolgozzuk fel a gyümölcsöt. Lehetne olcsó munkaerőt találni, látom a feldolgozókban, ahol járok, hogy más is alkalmaz, de az nem tudd olyan lenni. Például én még a pasztörizálást a kezemből nem adtam ki. Úgy, hogy hiába esek le a lábamról a reggelt még is azzal kezdem, az estét azzal végzem. Péter pedig az összeállítást, a ledarálást, a kipréselést. Úgy, hogy ezeket mi csináljuk, mi ketten készítünk mindent.

A személyes kapcsolattartás örömei. Vásárhelyen, a piacon mentünk végig. Jaj, Anti bácsi jöttek, hoztak árut, köszöntött kedvesen egy ismeretlen. Így megállítanak az utcán ezer idegenek, hogy meg kellett gondolkoznom ki az, de házhoz is szállítunk. Olyan is volt, hogy vittük a házhoz az árut, nem volt otthon a hölgy, de az édesanyának meghagyta és csomagolt nekünk tízórait. Ezek a dolgok megérik, hogy mi magunknak dolgozunk többet. Az ilyen visszajelzés, vagy amikor egy idős házaspár azt mondta, hogy annyira ez a céklás-murkos-almalé, hogy a férje azt sem tudja mióta betegeskedik és most már egészen jól él, jól van, fogyott négy kilót. Nagyon sok ilyen jó visszajelzésünk van, többen mondják, hogy eredmények is vannak. Rákos betegek nagyon sokan vannak és visszük ezeket a vegyeseket. Vannak natúr áfonyalé cukor nélkül, van vegyes áfonya-szeder-bodza-feketeribizli szintén cukor nélkül, vagy tiszta feketeribizlilé, vagy a céklás dolgok, ami daganatos betegeknek vagy vérszegényeknek. Olyan visszajelzésekkel jönnek, hogy már azért

megéri. Azt mondta a hölgy, egy fiatal harminc akárhány éves lehetet, hogy nem tudták a vörösvérsejt számát felemelni, amikor megivott ebből a vegyes erdei gyümölcsléből két üveggel, akkor ugrásszerűen meg szaporodtak a vörösvérsejtek. Vagy Magyarországról jött egy fiatal huszonegy-két éves lehetett a pasas, mert nyáron nekünk van egy két kilométerre egy kicsi telkünk és ott van egy szép parkoló és ott szoktunk árulni külföldieknek egy két hónapot. Na ott megálltak és mondta adjak valamit a szeme gyenge, és akkor adtam ilyen áfonyás szedres bodzás feketeribizlis szörpöt. És nem telt bele talán két hét felhívott, hogy nem tudnunk átküldeni Magyarországra. 25-öt kért egyszerre, fél literest. Azt mondta addig még szemüveggel is nehezen tudta olvasni az újságot, azóta az apró betűst is olvassa. Az áfonya az nagyon jó a szemidegeknek.

A közösségi médiában, a Facebook felületen szerveződő csoportok mennyire hasznosak a tájékozódásban?

Régebb a rádióban is hirdetünk itt Udvarhelyen, de a Facebook sokkal hatékonyabb, sokkal közvetlenebbül lehet elérni az embereket, tudnak írni, tudnak kérdezni. Minket azért is szeretnek, mert a Facebookon a vásárlóinkkal személyesen is tartjuk a kapcsolatot, ismernek így jobban. Sokkal hatékonyabb legalább is nekünk, mert nem áruláncokba tesszük be, és tévé reklámokkal hirdetjük, ahol megkapják a terméket, hanem személyesebb, közvetlenebb az eladás. Sokan ide jönnek helybe, ismernek, vagy mi visszük oda nekik. Sokkal közvetlenebb, mint rádió vagy tévé.

Termékünk húszon felül van, de változó, mert van amit nem mindig tudunk csinálni, vagy szezonális. Van, amit készítettünk, de annyira nem ment, akkor már nem készítsük, de úgy általában változó, mert ugye a gyümölcsök is szezonálisak. Van amit tudunk készíteni, van amit készítünk, de elfogy. Mindenből nem tudunk raktározni, változó az igény.

Van egy pár megbízható roma családunk, amelyiktől átvesszük az erdei gyümölcsöket. Azok is kiszűrődtek az évek alatt, hogy melyikük dolgozik szépen, egészséges, épp gyümölcsökkel. Volt olyan is, amelyik a málnát, áfonyát felvizezte, hogy jobban húzzon, s akkor azt mondtam, hogy többet ne is jöjjön ide. Amelyik ide hozza hibátlanul, tisztességesen, mi elég nagy mennyiséget vesszünk, mert arra már nincs időnk, hogy azt is mi gyűjtsük be. Mert például a pitypang virágot, a fenyő rügyet leszedjük, ketten a fiammal vagy tudom is én egyebet, amihez időnk van. De a tavaly ősszel már somlekvárt sem tudtunk készíteni, akkor nagy alma-

termés volt a tavaly, hogy tizenöt éve legalább ekkora nem volt itt a környéken, nem csak egész Európában. Nem győztük azt feldolgozni, amennyi kérés volt. Hát úgy egyharmadát dolgoztuk fel csak fel, mert mi ilyen bér feldolgozást is vállalunk ősszel szezonba. Somlekvárt, csipkebogyó lekvárt sem tudtunk készíteni eleget. Úgy, hogy vannak ilyen kihagyások. Vagy volt olyan, hogy a medvehagyma szószt nem tudtuk megcsinálni, mert tudom is én valami egyébre kellett összpontosítsunk.

Földrajzilag nagyobb területeket fognak át vagy regionális léptékűek?

Nagyobb mennyiségben Székelyföldre termelünk, de vannak olyanok, hogy jártak itt megkóstolták és akkor kérnek például Magyarországiak és ilyenkor szoktunk kiküldeni nekik. De nem hirdetjük, csak így ismerősökön keresztül. Ugye akik megkóstolják, azok felhívnak, hogy még kellene, mert ízlett. Nem lehet ott megkapni, mert még olyan nagy mennyiséget nem készítünk, de számítunk.

Vasárokra ilyen havi vásárokra járunk, Udvarhelyre. Magyarországra hívtak, de még nem volt kapacitásunk, ahogy apu is mondta ketten dolgozunk, azért rengeteg munka előállítani. Szerencsére itt helyben is jól tudjuk értékesíteni a termékeket, ha jó minőséget csinálunk itt is el tudjuk adni. Itt amennyit meg tudunk termelni és elég jó minőséget tudunk termelni, azt tudjuk értékesíteni szerencsére, de lehetne menni is vásárokra. Egyelőre nem látjuk szükségét. Jobban tudjuk értékesíteni, mint a konkurencia.

Hasonló jellegű román nyelvű rádió- tévéműsorok vannak?

Nem szoktunk nagyon tévét nézni, románul tudok, de nem a román műsorokat nézem. Elsősorban mi itt a saját székely közösségünknek szeretnénk jó minőséget adni ez a fő cél. Árut viszünk románoknak is, környékbeli románoknak, Udvarhelyen és Vásárhelyen is most már sokan vannak és házhoz szállítunk nekik is. Facebook oldalunk magyarul van, de azt valamennyire megértették, akkor írtak románul és románul beszélgetünk tovább. Törvényeket, lehetőségeket inkább Udvarhelyről hivatalos szervektől, vagy engedélyeket a megfelelő hivataloktól szoktunk. Tíz éve megcsináltuk a hivatalos részét, a felújítások helyben mennek. Jönnek, ellenőriznek évente többször. A pénzügyet a feleségem rendezi, az amit inkább románul kell. A törvényeket tudjuk, ha újítás van, azokat megkapjuk, mert jönnek. Olyan is volt, hogy havonta háromszor jöttek ellenőrizésbe, főként mikor

nagy szezon van, akkor jönnek és mindent megtudunk tőlük, ami van pluszba. Kell vigyük a próbákat, küldik szerte szét az országban, mert most már nem úgy van, hogy Udvarhelyen megvan a laboratórium. Nem csak ott ellenőriznek, hanem kérik a mintát és küldik például a tavaly Tulceába paradicsomlevet, vagy almalevet Galacon. Kérnek például 5 félliterest és azt több helyen is ellenőrzik, azért, hogy itt ne tudjanak csalni esetleg. A médiát nem használjuk, a romántkevésbé.

A termékértékesítésben milyen felületek, eszközök inkább hasznosak? Ebben nem szükséges szakember igénybe vétele?

Én azt végeztem például, marketing kommunikációt főiskolán. Nagyjából tudom, de mindenképpen nagy előny, mert ha nem tudnám, akkor meglehetne oldani józan paraszti ésszel is valamennyire, de mindenképpen szakember kellene akkor, de így én nagyjából meg tudom oldani magunknak, de szükséges lenne mindenképpen, hogy ha nem tanultam volna. Mert sokat csinál, például egy Facebook oldal, hogy hogyan készítünk el vagy, hogy hogyan üzemeltessük. Olyan nagyon még mi sem fektetünk a digitális világba, de azért már voltak fizetett hirdetéseink. Mindenképpen szükséges.

Legjobban, amire felfigyelnek ebben a térségben a minőség. Mivel nem áruláncokban vagyunk benne, hanem személyesen. Nagyon nagy reklám az is, hogy az emberek egymásnak elmondják, hogy ezt megkóstoltam, nagyon finom volt, ilyent vegyél. Vagy azt megkóstoltam, inkább ne vedd. Egymást ide küldik az emberek. Tehát egyik legjobb reklámunk a minőség, főleg így a személyes eladásban. Ugye, ha egy ismerősnek azt mondja, hogy finom volt ez a lé, akkor én is ismerem, tudom, ha ő azt mondja, akkor úgy gondolom, hogy jó. Tehát sokkal személyesebb, mintha látok egy hirdetést a tévében, hogy milyen jó ez a lé.

A termék imázst mi oldjuk meg. A dobozt, azt Péter terveztette egy barátjával, de a többi címkét az összes lekvárnak, leveknek, szörpöknek azt mind a fiam tervezte. Nagyjából a nyomtatást is megoldjuk. A doboz az amit készítettünk, de annak is a tervét mi készítettük, sajátunk.

A digitális eszközök, lehetőségek az adminisztratív ügyintézésben is fontosak?

Elég fontosak, ugye nap mint nap telefonálunk, Facebook-on üzenet elég jön. Gyakran beszélgettünk a vásárlókkal. Ősszel, amikor szezon van, akkor programáltatni kell akkor telefonon, azt szoktuk rendezni, listát kell vezetni, írni a sorrendről,

hogy kinek mikor mit dolgozunk fel. Nagyon fontos e-mailben is. Az Internetet is inkább arra szoktuk használni, hogy például itt a környéken nem annyira termelnek céklát, akkor a helyi termelőket, hogy megkeressük, Facebook csoportokban. Céklát is nehéz beszerezni, olyan céklát ami minőségi, helyi termelőktől, biocékla. Nekünk elég nagy mennyiség kell ezért több helyi termelőtől is kell vásárolni. Ott szoktunk Facebook csoportokban keresgélni, email-en tartani a kapcsolatot, telefonon. Az internetes keresőknek itt vesszük nagyobb hasznát. Nincsen weboldalunk, szeretnénk majd készíteni, mindenképpen fog is majd kelleni, csak ahhoz a részéhez nem értek a programozáshoz, még így arra pénzt nem szántunk, de fogunk készíteni mindenképpen.

Miként ítélik meg, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása ahol gyűjtik és rendezik az információkat, ahová lehetne fordulni, szaktanácsadókat alkalmazni? A kisméretű, innovatív agrárvállalkozások számára milyen okos eszköz, technológia alkalmazása lehetne fontos, hasznos?

Nem tudom, segítene-e, biztosan jó lenne. De ez olyan dolog a gyümölcs készítés, nem olyan mint az informatika, hogy gyorsan változik minden. Ezt ha egyszer az ember megtanulta jól csinálni, egy almalét például, akkor az az alma, hogy ha olyan, akkor abból mindig jót lehet csinálni. Nem olyan gyors a változás, fejlődés, mint az informatikában. Igazából jó volna, de van egy olyan itt Romániában, legalább is itt Erdélyben, hogy nem mindig az lesz belőle amit szeretnünk. Voltak próbálkozások, nagyon jó indulások, de általában kisiklott valamiért, mert nincs elég pénz itt az embereknek, hogy tudjanak összefogni, és mindenki magának kell kaparjon, amiatt az ilyen közös dolgok elcsúsznak. Vagy azért, mert aki ott van az elhanyagolja, mert az emberhez oda kellene menni, ilyen bácsi jöjjön, mert itt van egy ilyen tudomány, vagy azért, mert azok az emberek nem tőrödnek vele. De én sok helyen láttam ilyesmit, hogy gazdakörök, nem igazán azt csinálják amiért létrejöttek.

Mindenképpen az lenne a legfontosabb, hogy az ilyen kisebb vállalkozásoknak, mint mi is, hogy az értékesítést valahogy megoldani kisebb termelőknek. Ugye itt sok dolgos székely ember van, meg tudnák termelni, sok mindent meg is termelnek, de nem tudják értékesíteni, mert sokan nem tudnak annyit sem megcsinálni, hogy esetleg Facebook-on meghirdesse egy csoportban, idősebb emberekre gondolok. Jó lenne valahogy, legalább egy platform, amit vagy valaki segít nekik használni, értékesítésre gondolok. Udvarhelyen is már van ilyen kedvezmé-

nyezés, készítettek ilyen weboldalt, kistermelőknek, de van egy pár aki esetleg közelebbi, azoknak ott vannak a termékeik, de be vannak téve mások is, de nem lehet megtalálni. Meg van a weboldal, minden, de nem igazán működik az egész. Pályázati pénzből van és el kellett költeni, de nem működik. Pedig szerintem az értékesítésben valami platform fontos lenne. Segítség a kisebb termelőknek. Sokan küszködnek ezzel, hogy tudnának termelni, sok jó mindent ami értékes dolog, de nem tudják értékesíteni.

Pályázni nem szoktunk, eddig még nem, de most kellene. Most próbálkozunk a Pro Economica-val, a számítógéppel kell írni, scannelni. Most fogjuk használni, aztán meglátjuk milyen eredménnyel. Még nem pályáztunk. Sok jó lehetőség volt, de úgy voltunk mindig, hogy saját erőből biztosabbak voltunk. Amit megcsináltunk az meg volt, amit nem az nem. Most egyet próbálunk, szeretnénk vásárolni egy kisebb traktort, a gyümölcsöst rendezni, mert a kaszálással is gondok vannak, nem nagyon kell a széna sem senkinek. A gyümölcsfák alatt is elég nehéz rendet tartani, metszeni.

Jövőbeli terv egy weboldal készítése. Tájékoztatással, feldolgozással, esetleg egy webáruház jellegűt.

Az interjút készítette: Virginás Zolna

„Egy pontos időjárás előrejelzőre szükségünk volna…”

Mátyás János Szabolcs, Csekefalva

Röviden ismertesd, hogy mivel is foglalkozol?

Én most friss végzős vagyok, az idén végeztem az agrármérnöki egyetemen Kolozsváron. A tavaly pályáztam és most jelenleg itthon gazdálkodok. A jövőben ebből szeretnék megélni, ebben az ágazatban szeretnék dolgozni. Fő terményünk az a burgonya, utána silókukorica, búza és árpa. Eddig három hektár burgonya van, amit idén növelni kell, idén már négy hektár lesz. Silókukorica hat hektáron és búza, árpa a többi. Eddigi tervek szerint szabadpiacon fogom értékesíteni a pityókát, még nincs konkrét felvevő piacom egyáltalán. Ez majd kialakul. Ez a második év, hogy pityókát ültetünk, még nincs olyan nagy tapasztalatunk benne. Édesapámék nem gazdálkodtak idáig, miattam foglalkozunk vele. Nagyszüleim gazdálkodtak, én tovább akartam vinni. Voltak földjeink, én pedig szeretek gépekkel dolgozni és ez jött magától.

Hogy látod, ebben a növénytermesztésben mennyire van fontos szerepe az internetnek tájékozódás szempontjából?

Sok, még így is, hogy az agrármérnökit elvégeztem, bizonyos információt leadnak, de azt kiegészíteni sokszor jól jön az internet. Mindent az egyetemen sem tanítanak meg, hiányos amit ott tanulunk nagyon sokszor.

Szakmai oldalakat követsz, vagy a kereső programokban írod be azt, amiről éppenséggel tájékozódni szeretnél?

Inkább rákeresek dolgokra. De igazából kiegészítő információkat keresek, mert például a krumpli esetében tudom, hogy milyen betegség állt elő, de azt, hogy milyen vegyszert, milyen dózisban, azt mindig nem tudom fejből. Inkább román nyelvű oldalakon keresgélek, románul végeztem az egyetemet is, sőt teljesen más a szóhasználat is, akár a betegség megnevezése stb.

A tájékozódásnál maradva: mennyire látod fontosnak, hasznosnak az újságokat, szaklapokat?

Hát úgy vagyok vele, hogy jó is, meg nem is. Inkább azt látom jobbnak, amikor vannak tematikus napok, mint például a „Ziua verde a cartofului” a tavaly, és akkor bemutatták a parcellákat, a vegyszereket, megmutatták, hogy milyen dózist használnak. A folyóiratok is jók, rengeteget lehet tanulni úgy is. A térségben szaklapokat nagyon nem tudok, inkább Magyarországról szoktam kapni, de románul is van. A mindennapi sajtó ilyen jellegű tájékozódás szempontjából nálam nem fontos.

A televíziós műsorokat hogy látod, azok mennyire fontosak, hasznosak a tájékozódásban így az agrártevékenységek területén?

Inkább érdekességnek lehet mondani, hogy lássa az ember, hogy a nagyvilágban mi is van. Én is sokszor szoktam nézni reggelente a Duna tévén van egy valamilyen agrárműsor. Konkrét információkat nem osztanak meg egyáltalán a műsorokban. Arról beszélnek például, hogy milyen volt a szőlőtermés, vagy hogyan küszködnek a magyarok a szárazsággal, kevesebb lesz a gabona vagy ilyenek. Az én tevékenységem szempontjából a tévéműsorok nem nagyon határoznak.

Mennyire látod fontosnak a rádióműsorokat?

Én egyáltalán nem szoktam rádiót hallgatni.

A Facebook mennyire releváns az agrártevékenységedben az információszerzés szempontjából?

Én például arra használom, hogy vannak bizonyos csoportok gépek vásárlására. Én a Facebook-ot csak erre szoktam használni. Rengeteg használt gépet be lehet szerezni és ebből a szempontból hasznosnak látom. De a Facebook-on egyebet nem nagyon szoktam nézni. Az egyetemen van egy Facebook csoportunk és még abban vagyok benne, másban nem vagyok én benne. Ez a csoport földrajzilag az egész országot érinti, mert több helyről is voltunk és akkor így mindenhonnan tud információ jönni. De sokszor olyan is van, hogy felhívom a tanárnőt és megkérdezem amit tudni szeretnék.

Akkor inkább a személyes kapcsolatoknak látod hasznát?

Igen, azok sokkal jobban működnek és hasznosabbak is. De kialakulnak ismeretségi körök is. Én sokszor idősebb, tapasztaltabb gazdákhoz megyek el, meg-

kérdezem, hogy milyen vegyszert használnak például. Idén is burgonyavész volt és, nem tudtam, hogy milyen vegyszerekkel kellene hatásosan kikezeljem a pityókámat, ők segítettek, mondták, hogy milyen kombinációt kellene használni, milyen dózist stb.

Mennyire figyeled a szakmai hírleveleket? Esetleg szoktál kapni ilyeneket?

Nekem csak vegyszerekkel kapcsolatosan jönnek ilyenek, hogy milyen új vegyszerek vannak. Mást nem szoktam kapni.

Hogyan látod a szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segítene a te tevékenységedben, az információszerzésben, ha tartoznál például egy egyesülethez?

Igen, rengeteget. Amellett, hogy tapasztalatcsere az egész, most ez kritérium lesz, hogy pályázni 2020-tól úgy lehet, ha szövetkezethez tartozol, anélkül nem is lehet. Ez elengedhetetlen lesz a továbbiakban. Már van ilyen szövetkezet létrehozva, csak oda nem nagyon lehet bekerülni nagygazdáknak, úgyhogy mindenképpen szeretnék egyet létrehozni, mert akarok pályázni 2020-tól. Fontos lenne információszerzés szempontjából is. Például vannak barátaim Háromszékről és Udvarhelyről is, és szoktunk olyant, hogy megbeszéljük, hogy mi a probléma. Egy ilyen szervezeten, szövetkezeten keresztül is csak az ember lát, hall és segíteni tudunk egymáson.

A termékértékesítés terén hogy látod, milyen felületek, eszközök lesznek hasznosak?

Én el tudnék képzelni egy olyant a zöldségtermesztésben, hogy házhoz szállítani a terméket. Legyen egy online platform, ott kiválasztja az illető, hogy mit szeretne vásárolni és azt házhoz is kapja. Ebben látok egy ilyen piacot és szerintem van rá igény főként a városiaknál.

Az értékesítés területén fontosnak látod a reklámot?

Az indulásnál elsősorban mindenképpen nagyon fontos, hiszen nehéz az elindulás, ha az emberek nem is tudnak róla. A szakember igénybevétele is fontos így magamból kiindulva, hiszen mindenki mindenhez nem érthet. Tehát hasznos lehet mindenképpen egy szakember segítsége is. Elsősorban az internet, a Facebook a legalkalmasabb a reklámra, ugyanis ott nagyon hamar terjed minden. Aztán utána az újságban közölt hirdetések is. A célközönséghez viszont a Facebook-on jut el szerintem leghamarabb az információ.

Az adminisztrációban, ügyvitelben hogyan látod a digitalizáció fontosságát?

Most már elengedhetetlen. A banknál is mindent utalni kell, minden lassan elektronikusan történik ha van egy céged. Ha magánszemély vagy és nem vagy regisztrálva semerre az más, de ma már kell. Nekem is van egy saját magánvállalkozásom és most muszáj modernizálni. Az ügyintézésnél is most már akarják például, hogy az adófizetést is lehessen online elvégezni. Most jönnek be ezek a dolgok és én eléggé hasznosnak látom. Nem kell bemenni, egyszer kell regisztrálni, visszaigazolják, adnak egy kódot és lehet már itthonról is fizetni az adót. Ez is már nagyon jó ötletnek tartom.

Az előbbiekben már beszéltünk arról, hogy esetleg a termékeidnek egy online platformot majd létrehoznál, ahol értékesíteni tudod azokat. Esetleg más online felületre még szükség lenne, akár a termékeidnek egy külön Facebook oldal?

Majd szükségesnek látom, csak egyszer nőjem ki magamat. Vannak nekem is terveim, mert nem szeretnék csak a burgonyánál leragadni. Ez most segít, mert egyelőre ebből lehet pénzt csinálni, de más kultúrákkal is szeretnék majd foglalkozni. Zöldségfélékkel szeretném bővíteni még a gazdaságomat. Hosszútávon üvegházakat is szeretnék. Akkor már weboldal mindenképpen szükséges lesz.

Ha már beszéltünk a továbbépítésről, bővítésről, ezek a digitális világ által kínált lehetőségek mit hoznának, mire lenne szükséged a növénytermesztésben?

Egy pontos időjárás előrejelzőre szükségünk volna, mert eddig nem tudtuk eltalálni száz százalékosan. Amire még szükség volna az GPS-el felszerelni a traktorokat. Mondjuk ez olyan, hogy egyelőre nélkülözhető, mert ehhez nagy parcellák kellenének, de ha a jövőben lesz rá mód, akkor jó lenne. Amit én még beszereznék az a föld savasságát mérő eszközök. Emellett amire még szükségem lenne például, hogy a termést, a búzát megőrlöm, és akkor meghatározná valami a nedvességtartalmát. Erre is nagy szükség volna. Például ha meg tudom mondani, hogy a mag mennyire száraz, akkor oda figyelek a dolgokra, hogy mikor mire lenne szükség. Vagy ha megszárítom a magot, mert később egy szárítót is szeretnék, akkor nem penészedik össze a búza. Erre nagy szükség lenne, hiszen most kell vigyázzak, mert kell forgatni ha leürítem például. A nedvességmérőnek és a savmérőnek például az ára ma már elérhető magánszemélyeknek is. Ha már viszont arról beszélünk, hogy GPS-el felszerelünk egy traktort, ahhoz már kellene egy jó pályázat.

Ehhez már egy performáns traktor is kellene, ez már pályázat útján valósítható meg.

Ebben a térségben ma már egyre több innovatív, újító agrárinnovációs tevékenység indult, de akár hagyományos agrártevékenység is működik. Hogy látod, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központot létrehozni, amely folyamatosan közvetíti az információt az érdeklődőknek?

Volna rá szükség és tervben is van ez, ha jól tudom. Most fognak kihelyezni a községekbe ilyen tanácsadókat és kíváncsi leszek, hogy ez hogyan fog működni. Erre szükség lenne, de arra vagyok kíváncsi, hogy az emberek milyen szinten fognak élni ezzel a lehetőséggel.

A LEADER-rel való együttműködést hogyan jellemeznéd, milyennek tartod?

Nagyon meg vagyok elégedve. Operatívak voltak, meglepődtünk, hogy milyen hamar, vagyis más állami szervekhez képest nagyon hamar lefolyt az egész pályázat és nagyon gyorsan meg is volt az elbírálás. Meglepődtünk, a pénzt hamar átutalták, minden nagyon gyorsan és operatívan működött, nem is számítottunk erre. Nagyon fontosnak látom a LEADER-t, nekem ez indulásként nagyon sokat segített, enélkül nem tudtam volna elindulni. Rengeteg pénzt költöttem 15000 lejbe került csak a pityóka vetőmag megvásárlása és a műtrágya. Ez óriási segítség volt számomra. A jövőben is bátran fordulnék hozzájuk, ha olyan pályázat van, ami nekem hasznos.

Az interjút készítette: Szász Mária-Magdolna

„Legyen egy beszédtér, igazából az lenne a fontos…”

Gedő Hunor, Bágy

Mennyire fontos a mindennapi tevékenységek végzésében, milyen helye van a tájékozódásnak? Honnan tájékozódsz vagy honnan tájékozódtál a legelején a méhészettel kapcsolatban?

Tehát ez úgy… úgy kezdtem, hogy elvégeztem egy tanfolyamot, tehát volt egy ilyen méhész tanfolyam Udvarhelyen az APIA épületében, s ugye elvégeztem ezt, jó féléves tanfolyam volt, utána megkaptam a diplomát. Itt tanultam meg a legtöbb dolgot a méhészetről, s akkor utána pedig csatlakoztam egy vándorméhészhez, s egy két-három évet mentem vele vándorolni, s akkor így, a gyakorlati részét azt így szereztem meg, a tudást, plusz online is vannak fórumok, méhészfórumok, rengeteg magyarországi méhészfórum van, Facebook-csoportok… Tehát innen is így olvasgat az ember, de most, hogy innen konkrét tudást szerezni az nem, az nem…

Mennyire fontos az Internet a méhészet terén vagy informálódás terén?

Hát elengedhetetlen igazából, hogyha nem férsz hozza az Internethez, akkor az embernek abszolút semmi rálátása nincsen, hát nem igazán tud boldogulni, önmagától boldogulni. Tehát valaki kell segítsen, aki hozzáfér az internethez, tehát, hogy ha én nem használnék egyáltalán internetet, akkor valakit meg kellene kérjek, például pályázatokkal kapcsolatos információkhoz így lehet hozzájutni, enélkül, tehát maga az internet nélkül nem lehet, tehát az online, hanem online felület nélkül egyáltalán nem.

És általában mit szoktál keresni vagy mire szoktál rákeresni?

Hát a pályázatokkal kapcsolatos információk, akár például van olyan Youtubeon, valaki indított ilyen hát ilyen blogger, végül is ő, á-tól z-ig mindenféle munkafázisokat mutat be videón, például lehet innen is informálódni, ez már konkrétum, már konkrétum, mert ugye látod is, vizuális, azt látod vagy a fórumokon lehet kérdezni, olvasni, újságok vannak, online újságok is. Könyv az nincsen, tehát könyvet azt nem lehet, online könyvek nem, vásárolni lehet könyvet online maximum, tehát nincsenek felrakva ilyen fontosabb könyvek, azok nincsenek felrakva úgy.

De például könyvet szoktál megvásárolni?

Könyvet nem vásároltam így online, amúgy van Udvarhelyen…

De egy könyves üzletbe vagy ilyesmi?

Van, igen, van könyvem, de azt vettem üzletbe, tehát azt méhészüzletben lehet kapni mindenféle könyvet, azt vettem üzletbe.

Milyen oldalakat követsz gyakrabban vagy inkább a kereső programok a hasznosabbak számodra?

Például a Facebook, ami… a Facebook-on követem inkább és a Youtube-on, tehát ez a kettő a Facebook és a Youtube és…

A Google az annyira nem alkalmas?

A Google az végül is, amit szoktam nézni, van magyarországi méhészüzleteknek van ilyen online webshop ugye, s akkor onnan szoktam az árakból tájékozódni. Rendelni még nem rendeltem tőlük, de szoktam az árakból tájékozódni, mert mit tudom én, van itteni üzlet, tehát az itteni üzletek, és akkor össze tudom hasonlítani például az árakat úgy nagyjából, hogy mit tudom én mennyi, ezt inkább az elején csináltam, mert most már tudom, tehát annyival nem olcsóbb ott, hogy megérje egyáltalán gondolkozni is ezen. Úgy ezt néztem vagy van az omme.hu, ha jól tudom így van a Magyarországi Méhészek Egyesülete, ott szoktam ilyen-olyan cikkeket olvasni amúgy az agrárhírekről. Tehát, hogyha megjelenik valami, mit tudom én, például most van Magyarországon ilyen, hogy beporzásdíjat fizetnek a méhészeknek, ez ilyen totál újdonság most. Itt is volt valamikor a múlt rendszerben, most a rendszerváltás után egyáltalán nincsen, kilátásba sincs Romániába ez, most Magyarországon most lesz elméletileg, még eddig ott se fizettek, de most az idéntől talán fognak fizetni beporzásdíjat a méhészeknek. És az ilyen híreket úgymond, tehát a Google-t is használom, tehát, hogy hírekhez jussak hozzá.

Például méhekkel kapcsolatban vagy, hogy ha valamilyen problémát érzékelsz, rákeresel?

Igen, tehát, hogy rá lehet keresni cikkekre a Google-be, például betegségekre, akár fényképeket tesznek fel, a Google-el, igen. A Google-t azt ilyen téren lehet használni, s használtam is, tehát a Google-t egy konkrét betegségre, ha rákeresel,

ott vannak ilyen részletek pdf formátumba lehet kapni vagy akár képet is, hogy konkrétan hogy néz ki az a betegség, képet vagy videót… a Google az, igen. A Google, Facebook, Youtube, igen, ezeket.

Youtube-on a bloggeren kívül…?

Azon kívül nem igazán, mit tudom én, van, hogy megnézek, mert ugye tesznek fel ilyen-olyan videókat, hogy például, hogy Magyarországon ott vannak a repcén, s hogy nézzétek meg, hogy hullnak el a neonikotinoidoktól a méhek, ugye az, amit kapnak, s akkor felrakják ugye a Youtube-ra vagy inkább a Facebook-on van, ezek, amiket felraknak, mert ugye Facebook-csoportokba rakják fel ezeket a videókat.

A tájékozódásnál maradva tapasztalatod szerint mennyire fontos vagy hasznos például az újság? Például térségi lapok vagy szaklap, vagy vannak ilyenek egyáltalán itt a környéken?

Sajnos nincs egyáltalán, vagyis én nem tudok ilyenről, hogy főleg… román nyelvű lehet, hogy van, nem tudok róla, magyar nyelvű nincsen. Magyar nyelvű szaklap, amik vannak, most nem tudom pontosan ennek az újságnak a címét, havonta szokott talán megjelenni egy, magyarországi lap ez. Például ebbe benne vannak az is, hogy hol van karantén, tehát hol vannak zárak a betegségek miatt, mert ahol nyúlós-költés-rothadás van, ott karantén van Magyarországon, s ezek a szaklapok, ezek a lapok mindig leközlik, hogy melyik településekre, melyik zónákra, körzetekre van. Az mellett csomó minden, hasznos információt szerintem leközölnek a kezelésektől elkezdve az új gyógyszerek például, hogy ezek mindig újulnak meg, ezek ugye egyre nehezebb…, de egyre nagyobb a harc a méhbetegségek ellen, ugye egyre több gyógyszer jön ki, innen például lehet tájékozódni, hogy az ember elolvas egy lapot és hogyha ott is benne van, hogy ez tényleg jó akkor úgymond lehet bízni benne, ki lehet próbálni. Tehát ez jó lenne amúgy, de itt nincs a környékünkön ilyesmi.

Televíziós műsorokat, gazdaműsorokat mennyire érdemes követni? Szoktál-e követni?

Televíziós műsorok… hát igazából én tévét nem nagyon nézek, és nem tudom, hogy lennének tévés műsorok méhekkel kapcsolatosan… Hát ilyen tévés műsor van, de az ilyen… nem a konkrét szakmát, vagyis hogy mondjam, nem technikai dolgokról szól a szakmán belül, hanem bemutatják úgy a méhészetet az

átlagembernek, akit úgy érdekel, hogy a méz hogy is lesz, vagy nem tudom, mi a viasz vagy… Tehát nekem az plusz információt úgymond nem ad. Van film, amit így ki lehet guglizni, készítettek ilyen ismeretterjesztő, nem is ismeretterjesztő, dokumentumfilm végül is a méhekről, ami ad plusz információkat, például, hogy az Egyesült Államokba hogyan méhészkednek, mit csinálnak, tehát, hogy mikre mennek, merre vándorolnak…

És ezeket te tudod is hasznosítani?

Ezt lehet hasznosítani, hogy például ők milyen kaptárakat használnak, mert kaptár több… rengetegféle kaptár van és ugye az ember el kell döntse, hogy akkor látja, hogy igen, ők ilyen kaptárt használnak, a vándorláshoz tényleg ezek így jók, mert könnyű velük dolgozni, nem tudom mi, s akkor azt így látod, hogy, ha te is vándorolni akarsz vagy ha te is csak így akarod, akkor igen, olyant kell használni. Tehát azokból lehet tanulni, ezekből a filmekből. Van egy pár ilyen, van egy Youtube… a Youtube-on lehet kapni egy olyan sorozat is van, azt hiszem ilyen 15-20 percesek, hogy egészen kezdőméhészeket tanítanak, hogy a füstölő begyújtásától egészen a rajkészítésig, anyanevelésen át… Mondjuk ez még a kilencvenes évekbe csinálták…, de amúgy, mint kezdőméhész úgy ebből tanulhat. Tehát ezeket, amikor úgy kezdő volt úgy nézegettem, most nem nyilván, de akkor nézegettem. De inkább online...

Mennyire hasznosak például a rádióműsorok? Szoktál ilyeneket hallgatni? Vannak ilyenek egyáltalán?

A Marosvásárhelyi Rádióba volt, hogy elkaptam egyet, van ilyen, hogy Gazdaélet. Na, abba volt szó így a méhekről, amit így elkaptam egy pár percet belőle, hogy ott… Igazából ott is az van, hogy ugye megkérdeznek valakit, tehát az beszél ugye. Hát ez lehet, hogy közbe el lehet kapni ilyen információmorzsákat úgymond, hogy: ja, hát igen, ez is így csinálja, tehát jó ötlet vagy valami, úgy valamit el lehet kapni belől*e*.

Más rádiót hallgatsz román nyelven vagy magyarországit?

Nem, rádiót nem… Ez a Marosvásárhelyi Rádióba csak ez a gazdaműsor, de ezt se rendszeresen csak egy párszor kaptam el csak. Nem.

A Facebook-on szerveződő csoportokat mennyire találod hasznosnak?

Igen, tehát ez nagyon jó. Legyen egy beszédtér, igazából az lenne a fontos. Először egy beszédteret, hogy kialakítani erre. Ez Magyarországon, megint, sokkal jobban működik, itt ezek nem működnek annyira. Ott tényleg á-tól z-ig minden apróságot sokan… igaz, hogy sok marhaság is felkerül ezekre a fórumokra, sokan komolytalankodnak, vagy nem tudom mi, vagy valaki tegyük fel tényleg nem tud valamit, megkérdezi és akkor akinek ez banálisnak tűnik vagy nem tudom mi, akkor az komolytalan válaszokat ad rá meg ilyenek, rengeteg ilyen van, de emellett vannak hasznos információk is, tényleg, aki… vannak komoly régiséggel, komoly tudással rendelkező emberek, akik vannak ezeken a fórumokon, aktívak ezeken a fórumokon. Ők tudnak válaszolni, hogy ha az ember valamit kérdez.

A *környékbeli csoportokba is benne vagy és magyarországiba is?*

Nincs, igazából nincs itt, nem nagyon van a környéken, ami van az sem… az inkább csak ilyen…talán van ilyen Erdélyi Méhészek csoport? De inkább az van, ha valamit el akarnak adni, egy méhcsaládot vagy anyát, inkább ilyesmi vagy, hogyha… tehát annyira ilyen technikai kérdések itt nincsenek benne, de gyorsan megnézem. … Pályázatot, ugye azt a Pro Economica-s pályázatot vagy, ha valamilyen új információ van… Meg van például egy Erdélyi Méhész szaklap, amúgy most látom, hogy lehet rendelni. Nem nézem napi szinten, nem is tesznek fel napi szinten dolgokat. Általában mondom, ilyeneket tesznek fel, hogy méhcsalád eladó vagy méhanya eladó vagy ilyenek vannak.

R*omániai csoportokat, fórumokat nem nézted?*

Románokban nem vagyok benne, de vannak. Ezt még nem tartottam úgymond annyira fontosnak, hogy… Nekem amennyi információ kell, azt teljesen össze tudom szedni. A legfontosabb információk ugye azok, hogy, ha van valamilyen támogatás, például most lesz egy ilyen, hogy 20 lej/család, hogyha jóváhagyják, akkor fognak adni. Ezt az információt megkaptam, mert van, onnan, hogy van Udvarhelyen ez a Méhészegyesület, annak tagja vagyok, s akkor neki is van Facebook-on… egy ilyen Facebook csoport a tagoknak, s oda felrakták, hogy lesz egy ilyen lehetőség. Csak ez még nem biztos igazából, de hogy ha úgy van, akkor a papírokat mindenki szedje össze, s le kell adni az APIA-nál talán.

A szakmai hírleveleknek van-e szerepük a tájékozódásban? Szoktál-e ilyenekre feliratkozni?

Nem iratkoztam fel igazából erre, nem is tudom, hogy hol, vagy hogy milyen szakmai… tehát, hogy ki küldené ezt, nem tudom, nincsen, ilyen hírlevelet nem kapok.

A szakmai egyesületekhez, csoportokhoz való tartozás segít-e az információszerzésben, a technológiai tájékozódásban?

Igen. Ez… tehát, amit most mondtam például, hogy onnan, az egyesülethez való tartozás miatt a Facebook-on kaptam ezt az információt, hogy 20 lejjel fognak támogatni per család, a méhészeket, hogyha jóváhagyják.

Más egyesülethez tartozol-e? Országoshoz?

Nem, csak ehhez az udvarhelyihez. Nem is tudom, hogy országos méhészegyesület, hogy van-e. Nem tudom.

Az ismeretszerzésben van-e szerepe a stabilabb, személyi jellegű kapcsolatnak? Van-e olyan személy, akivel tartod a kapcsolatot?

Igen, hát a Méhészegyesület, bocsánat a méhészüzlet, Udvarhelyt van egy méhészüzlet, s igazából az egy olyan, ahol… mivel csak ez az egy méhészüzlet van, szinte minden, a környékbeli méhészek, mindenki jár oda, s akkor ez egy olyan információközpont. Tehát ott a tulajdonossal úgymond jóba vagyok, s akkor ő hall mindenkitől mindent, s akkor tőle tudok tényleg olyant… Hogyha valami olyant akarok tudni, akkor tőle így, hogyha van valami hír vagy valami, tehát, hogy mit tudom én, hogy mézárakkal kapcsolatosan például, hogy angróba mennyit fizetnek most egy kiló napraforgómézért vagy egy akácmézért, akkor tényleg tőle megtudok mindent.

Más személy nincs rajta kívül vagy az egyesületi tagok…?

Nem, így nem tartom úgymond a közvetlen kapcsolatot, ismerek egypárat, így például tanfolyamról ismerek egy pár embert, akik… de nem vagyunk kapcsolatban, napi szinten nem vagyunk, így vele vagyok kapcsolatban úgymond az üzletessel, tehát ő tud mindent.

A tájékozódás mellett a másik fontos tevékenységi terület ugye a termékértékesítés. Ezen a téren milyen felületek, eszközök a hasznosak vagy szoktál-e ilyesmit használni? Említetted, hogy inkább házhoz jönnek?

Igen, például hallottam, vagyis nem hallottam, hanem láttam, ugye van az OLX és láttam, hogy oda is teszik fel, hogy eladó a méz. Nem tudom, hogy hogy oldják meg a kiszállítást vagy hogy éri meg, mert valaki akar egy borkány mézet vásárolni, egyszerűen nem látom ezt, hogy online... Tehát az értékesítésben az online…, inkább reklámozni, hogy neked van mézed vagy mit tudom én, például vannak ezek a Székely Góbé-s termékek vagy nem tudom mik. Az egy dolog, hogy reklámozod a standodat, hogy itt vagy s akkor, s hogy például mikor, hol vagy, tehát megosztod a Facebook-on, hogy az én standom, mit tudom én, szombatonként Udvarhelyen vagy Csíkba mikor vagy… vagy hogyha mész így, ez így okés, de az, hogy konkrétan, hogy valaki rendeljen úgy, mint egy pár cipőt… Látom, hogy próbálkoznak így az OLX-re is felteszik, de szerintem ők inkább arra mennének ki, hogy legalább egy hordóval venni tőlük, akkor ha valaki akar legalább egy hordóval venni, arra, akkor érdemes, de szállítás egy kiló méz, tehát az nem éri meg.

Akkor te személyesen értékesíted?

Igen, én háztól értékesítem egyelőre, a jövőben szeretném, hogy… egy ilyen standot szeretnék én is, hogy vásárokra járni, de ez hosszú távú projekt. De egyelőre amennyi mézet én meg tudok termelni, az mind el is fogy a háztól, tehát oda még többet kellene, vagy esetleg én vásároljak fel nagyba.

R*eklámozni szoktál-e? Vagy például Facebook oldalt létrehozni?*

Nem, eddig még nem. Nem csináltam eddig még. Láttam rá példát. Az emberek a környéken tudják, ez eddig elég volt mivel, hogy nem volt annyi mézem, hogy ne fogyjon el, nem volt annyi, hogy… De láttam rá példát, hogy Facebook oldalt hoztak létre, hogy reklámozzák ezzel a mézüket, de nekem még eddig nem volt. De amúgy nem rossz ötlet, mert egyszer megtudják az emberek, hogy van mézed, hogy tudják, hogy na, tőle lehet vásárolni.

Milyen reklámot tartasz itt célravezetőnek ebben a térségben? Inkább a Székely Góbé által?

Ez, hogy megkapni ezt az engedélyt úgymond, ezt a Székely Góbés engedélyt az egy nagy…, tehát, hogyha rá tudod tenni a mézedre ezt… az egy nagy reklám,

mert ugye ez maga a termék reklám, tehát hogy mondjam, ez híres, s akkor hogyha a te termékeden rajta van, akkor azt már úgy ismerik az emberek, s akkor ez így működik…

Adminisztráció, ügyvitel, ügyintézés szempontjából a digitális eszközöket, lehetőségeket fontosnak tartod-e? Szoktad-e használni vagy nem?

Nem, tehát nekem termelői engedélyem van, ezt a tanács adja, még nincsen egyéni vállalkozásom, úgyhogy még nincsen ilyen. Tehát akkor kellene nekem egyéni vállalkozás, ha valami jó pályázat jönne, amihez kötelező lenne a cég, akkor csinálnék, de így nem terveztem.

A digitális világ által kínált lehetőségek ugye bővíthetők és a tevékenységed szempontjából mi jönne még jól, milyen változás, bővítés? Például egy Facebook profil vagy weboldal?

Igen, tehát ezek a dolgok fontosak… Weboldalba annyira nem, inkább csak egy sima Facebook profil szerintem, nem tudom. Weboldalnak nem igazán látom értelmét, mondom emiatt, hogy nem tudom eladni a weboldalamon a dolgokat.

Valami másban még gondolkodtál-e?

Nem, tehát ez a stand meg a Facebook profil, ennyi…

Ebben a térségben sok innovatív, újító agrárinnovációs kezdeményezés van. Miként ítéled meg, nem lenne jó valamilyen térségi szakmai központ, bázis kialakítása ahol gyűjtik és rendezik az információkat, ahová lehetne fordulni és szaktanácsadókat alkalmazni?

De igen. Ne ez nagyon-nagyon fontos lenne, tehát főleg az lenne a legfontosabb, hogy legyen egy olyan szervezet vagy nem is tudom mi, olyan szakemberekből álló szervezet, akik állatorvosok, akik kijönnek vagy ahol probléma ott segítsenek, hogy pontosan, hogy kezelni, mit csinálni… Ez a legnagyobb probléma, valahogy, valamilyen betegség van, nem ismeri a méhész, hogy pontosan mi, nem tud segítséget kapni sem, hogyha nem ismer valakit vagy nem tudom, hogy most pontosan mit csináljon, hogy csinálja. Jó lenne, hogyha lenne egy ilyen bizottság vagy nem is tudom, hogy hívják ezeket, s ahol tényleg… igazából a Méhészegyesület az információk terén az, elég gyenge bőrbe van amúgy a Méhészegyesület

szerintem, jó így elejtenek egy pár információt, hogy mit tudom én, pályázat, de hogy valami egyebet is, valami konkrétabbat…

Valamilyen szakmai lap vagy ilyesmi, amit rendszeresen kiadnak?

Igen, igen, hát legalább havi szinten vagy akármikor, mikor szezon van, akkor akár heti szinten is adhatnának ki egy ilyen lapot, tehát az tényleg jó lenne, hogyha lenne egy olyan kutató vagy akár bevizsgáltatni mézet, virágport, bármit, vagy fiasítást bevizsgáltatni, hogy… mert elméletileg van, gyakorlatilag nem érnek semmit, tehát elég, nem tudom, ez nem jó...

A kisméretű, innovatív agrárvállalkozások számára milyen okos eszköz, technológia alkalmazása lehetne fontos vagy hasznos?

Okos eszköz? Hát most mindenkinek van okostelefon úgy nagyjából, úgy ezzel így… Okos eszköz nincsen így, hát van ilyen eszköz, ami a nyúlós-költés-rothadást meg lehet állapítani vele elméletileg, nekem nincsen, de azt mondják, hogy az nem feltétlenül jó, mármint nem biztos, hogy az eredmény… most vagy igaz vagy nem. Nem nagyon, okos eszköz nincs ilyen téren úgymond. Tehát vannak eszközeink, mit tudom én, pergetés eszközök, egy csomó féle eszköz, ami elengedhetetlen, de ilyen high tech eszköz, ilyesmi nem, nincs.

Nagyon szépen köszönöm.

Az interjút készítette: Gedő Judit